

Barbara Kowalska

Księgozbiory prywatne duchowieństwa na Podhalu, w latach 1998-2006 : część 2

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (32-33), 129-185

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

BARBARA KOWALSKA¹

KSIEGOZBIORY PRYWATNE DUCHOWIEŃSTWA NA PODHALU, W LATACH 1998-2006² CZEŚĆ 2

Analiza tematyczna księgozbiorów

Prezentowano całościowo zawartość treściową bibliotek duchowieństwa. Głównym kryterium klasyfikacji i podziału na poszczególne działy i poddziały była tematyka posiadanych przez księży książek. Wyjątek stanowią wydawnictwa albumowe oraz słownikowe i encyklopedyczne, a także przewodniki. Te publikacje ujęte są w odrębne działy wyróżnione ze względu na kryterium wydawniczo-formalne.

1. Literatura teologiczna i religijna

W każdym z księgozbiorów duchowieństwa dominującą pozycję stanowią opracowania teologiczne i publikacje stanowiące tzw. szeroko pojętą literaturę religijną, na którą składają się między innymi powieści i opowieści o treści religijnej, popularne opracowania żywotów świętych, wybory kazań, równego rodzaju medytacje, rozważania modlitewne, a także wszelkiego rodzaju pomoce katechetyczne, homiletyczne.

¹ Absolwentka Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

² Praca magisterska pod kierunkiem prof. UJ dr hab. Andrzeja Linerta, Kraków: Instytut INiB UJ, 188 s., 120 poz. bibl., 3 aneksy + 16 tab. Fragment (część 1) opublikowany w *FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych* (2009) nr 1-2 (28-29), s. 219-254. W części 2 skrócono rozdział III i IV.

Teologia jest nauką obszerną, zawierającą w sobie szereg dziedzin i zagadnień teologicznych. Wraz z rozwojem teologii pojawiały się coraz to nowe i różne jej podziały. W średniowieczu była tylko jedna teologia, natomiast w XVII wieku po raz pierwszy pojawiła się pojęcie teologia dogmatyczna, która jednak wówczas nie oznaczała osobnego działu, lecz jedynie szczególną metodę. Dopiero w połowie XVIII wieku nastąpiło rozbitcie teologii na szereg oddzielnych, samoistnych części. Według A. Usowicza wyróżnia się trzy grupy nauk teologicznych: nauki egzegetyczno-historyczne, nauki praktyczne, nauki apologetyczno-dogmatyczne³.

Nauki egzegetyczno-historyczne to grupa o charakterze nauk pomocniczych. Zajmuje się badaniem źródeł natchnionych czyli Pisma Świętego i Tradycji. Ze względu na to, którego źródła dotyczy, dzieli się na biblistykę zajmującą się Pismem Świętym oraz historię Kościoła i patrologię odnoszącą się do Tradycji.

Nauki praktyczne, w skład których wchodzi teologia moralna, wraz z ascetyką i mistyką oraz teologia pastoralna z pokrewnymi naukami, takimi, jak katechetyka i homiletyka, stanowią również grupę nauk pomocniczych.

Nauki apologetyczno-dogmatyczne tworzą właściwą teologię, gdzie apologetyka stanowi podstawę całej budowy teologicznej, natomiast dogmatyka omawia prawdy wiary.

Teologia dogmatyczna rozumiana jest dzisiaj jako naukowy wykład dogmatów wiary. Dzieli się ze względu na metodę (*ratione methodi*), gdzie wyróżnia się dogmatykę pozytywną i spekulatywną oraz ze względu na materię (*ratione materiae*), obejmując następujące działy: o Bogu samym (*De Deo uno*) i o Trójcy Świętej (*De Deo trino*); o stworzeniach, świecie materialnym, aniołach, człowieku (*De Deo creante et elevante*); o wcieleniu i odkupieniu (*De Verbo incarnato et redemptore*); nauka o łasce (*De gratia*); nauka o sakramentach (*De sacramenta*); o rzeczach ostatecznych (*De novissimis*).

Nowsze typologie dzielą teologię na: naturalną (*teodycea*), fundamentalną (*apologetyka*) i właściwą⁴.

³ Usowicz, A. (1948). *Wstęp do teologii*. Kraków: Wydaw. Koła Naukowego Teol. Śl. U. J., 45 s. 3-4.

⁴ Napiórkowski, S. C. (1991). *Jak uprawiać teologię*. Wrocław: Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna, s. 79.

Teologia właściwa dzieli się na:

I. Teologię historyczną, w której znajdują się:

1. nauki biblijne (w nich wstępy ogólne i do poszczególnych ksiąg Pisma św., egzegeza, teologia biblijna),
2. patrologia,
3. historia Kościoła,
4. historia dogmatów i teologii,

II. Teologię systematyczną, która obejmuje:

1. teologię dogmatyczną,
2. teologię moralną,
3. teologię ascetyczną (duchowości) i mistyczną,

III. Teologię praktyczną, w skład której wchodzi:

1. homiletyka,
2. katechetyka,
3. misjologia,
4. teologia caritatis,
5. liturgika,
6. teologia pastoralna,
7. prawo kościelne.

Struktura teologii dogmatycznej, która traktowana jest jako najważniejsza spośród wszystkich dyscyplin teologicznych, przedstawia się następująco: O wierze – De fide; O Bogu w Trójcy Jedynym – De Deo Uno et Trino; O Bogu Stwórcy – De Deo creante et elevante; O Słowie Wcielonym – De Verbo incarnato (chrystologia); O Chrystusie Odkupicielu – De Christo Redemptore (soteriologia); O łasce – De Gratia (charytologia); O Kościele – De Ecclesia (ekleziologia); O Sakramentach – De sacramentis (sakramentologia); O rzeczach ostatecznych – De novissimis (eschatologia).

Zarówno teologia, ze wszystkimi wchodzącymi w jej skład poszczególnymi dziedzinami, jak i popularna literatura religijna obejmują przynajmniej połowę każdego księgozbioru posiadanego przez księży, bez względu na jego wielkość. Ogólna liczba dzieł teologicznych i religijnych to około 1313 pozycji, co stanowi 61% wszystkich książek. W poszczególnych zbiorach ich liczba dochodzi nawet do kilkuset, natomiast w żadnym księgozbiorze nie było mniej niż 50 książek teologicznych i religijnych. Ponieważ w niniejszej analizie chodziło o zaakcentowanie przede wszystkim książek z innych działów niż teologia, takich, które określają i wskazują na pozateolo-

giczne zainteresowania kapłanów, więc w tym miejscu, w dziale teologii i literatury religijnej ujęte zostały tylko te stanowiące podstawowe, najważniejsze i najbardziej popularne dzieła. [...]

Jest rzeczą oczywistą, że w każdej kapłańskiej bibliotece znajduje się brewiarz i Pismo Święte. W wielu z nich, można znaleźć czasem nawet po kilka egzemplarzy zarówno brewiarza, jak i Pisma Świętego. Wydania Biblii są bardzo różne, jest ona publikowana albo pod tytułem „Biblia”, albo pod tytułem „Pismo Święte”. Najczęściej spotykana jest „Biblia Tysiąclecia”, ale także czterotomowa tzw. „Biblia Poznańska”, „Biblia Jakuba Wujka”, wydawane oddzielnie „Pismo Święte Nowego Testamentu” i „Pismo Święte Starego Testamentu”, jak również pojedyncze Ewangelie. Tutaj też należy włączyć różne warianty Biblii, przeznaczone dla szczególnych odbiorców. Do takich należy na przykład „Biblia dla dzieci”, czy „Ilustrowana Biblia młodych”. Mona jeszcze wspomnieć - jako pewną formę Pisma Świętego, „Apokryfy Nowego Testamentu”, które pomimo, że nie są kanonicznie uznanymi księgami Pisma Świętego bywają wykorzystywane przez księży w pracy duszpasterskiej.

Z różnorodnych opracowań dotyczących Pisma Świętego należy wymienić przede wszystkim „Wstęp do Starego Testamentu” (Poznań, 1990) i „Wstęp ogólny do Pisma Świętego” (Poznań, 1986) oraz ks. Michała Petera „Wykład Pisma Świętego Starego Testamentu” (Poznań 1978; 1959; 1970) i ks. Edwarda Szymanka „Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu” (Poznań 1990), jak również dosyć często spotykane dwie książki autorstwa o. Hugolina Langkammera „Teologia Nowego Testamentu” t. 1-2 (Wrocław 1984, 1985, 1991; Lublin 1992, 1994) i „Wprowadzenie do ksiąg Nowego Testamentu” (Wrocław 1990). Istotną pomocą jest także „Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu” t. 1-2 (Poznań 1999). Przy korzystaniu z Biblii bardzo przydatnymi publikacjami są konkordancje, na przykład „Konkordancja biblijna” (Warszawa 1995; 1982), ks. Jana Flisa „Konkordancja do Biblii Tysiąclecia” (Warszawa 1991; 2000), „Podręczna konkordancja biblijna” (Poznań 1967) w opracowaniu Elizeusza Trzeciaka, ks. Kazimierza Greli „Konkordancja Nowego Testamentu” t. 1-2 (Kraków 1987). W tym dziale można umieścić też „Historię biblijną Starego i Nowego Testamentu” (Katowice 1973; Opole 1968) oraz książkę Volkmar Fritza „Archeologia biblijna” (Warszawa 2005).

Do fundamentalnych, podręcznikowych opracowań z patrologii należą: Bertholda Altanera i Alfreda Stuibera „Patrologia” (Warszawa 1990), ks. Szczepana Pieszczocho „Patrologia” (Poznań 1964; Gniezno 1994, 1998), ks. Franciszka Drączkowskiego „Patrologia” (Pelplin 1998), Luigiiego Padovese „Wprowadzenie do teologii patrystycznej” (Kraków 1994), ks. Antoniego Żurka „Wprowadzenie do Ojców Kościoła” (Kraków 1993; Tarnów 1998). Są tu również antologie pism Ojców Kościoła np. ks. Mariana Michalskiego „Antologia literatury patrystycznej” (Warszawa 1975-1982; 1969), Andrzeja Bobera „Antologia patrystyczna” (Kraków 1965), czy te „Mądrość Ojców Kościoła: antologia patrystyczna” (Kraków 1995) lub „Ojcowie Kościoła Grecy i Syryjscy: Teksty o Matce Bożej” (Niepokalanów 1981), a także czterotomowe komentarze Ojców Kościoła „Karmię Was tym, czym sam żyję” t. 1-4 (Kraków 1978-1982; Warszawa 1984). Nie można tutaj pominąć znanego, kilkunastotomowego cyklu „Ojcowie żywi” (Kraków 1978-1995; 1996-), którego wydawanie jest obecnie kontynuowane. Obok antologii można znaleźć pojedyncze teksty poszczególnych Ojców Kościoła.

Z historii Kościoła, najważniejszymi, podstawowymi i najczęściej spotykanymi publikacjami są pięciotomowa „Historia Kościoła” t. 1-5 (Warszawa 1984-1988), „Historia Kościoła Katolickiego” t. 1-4 w opracowaniu ks. Mariana Banaszaka (Warszawa 1986-1992), ks. Bolesława Kumora „Historia Kościoła” t. 1-9 (Lublin 1973-), a także ks. Józefa Umińskiego „Historia Kościoła” t. 1-2 (Lwów 1933-1934; Opole 1959-1960) oraz Pierre Pierrarda „Historia Kościoła katolickiego” (Warszawa 1981, 1984). Historię Kościoła w Polsce przedstawia praca Jerzego Kłoczowskiego „Zarys dziejów Kościoła Katolickiego w Polsce” (Kraków 1986).

Trzeba również wspomnieć o ogólnych dziełach, dotyczących historii teologii, dziejów religii czy religioznawstwa. Przykładem może być „Historia teologii. I. Epoka patrystyczna” (Kraków 2003), „Historia teologii. II. Epoka średniowieczna” (Kraków 2005), „Zarys dziejów religii” (Warszawa 1964, 1976, 1986, 1968, 1988), a także książka autorstwa ks. Lecha Grabowskiego „Wielki nieznany. Zarys religioznawstwa” (Płock 1993, 1977). Jednym z podstawowych dzieł religioznawczych jest Mircea Eliade „Historia wierzeń i idei religijnych” t. 1-3 (Warszawa 1988-). Tematyka książek teologicznych i religijnych, znajdujących się w księgozbiorach kapłanów nie ogra-

nicza się wyłącznie do religii katolickiej, czy chrześcijańskiej. Są też publikacje o islamie, buddyzmie, hinduizmie i innych religiach świata, zaś kilka tytułów traktuje o relacjach między religią chrześcijańską a innymi religiami. Wśród tych ogólnych dzieł, znajdują się „Religie świata – przewodnik encyklopedyczny” (Warszawa 1996), praca pod redakcją Emmy Bruner-Traut „Pięć wielkich religii świata” (Warszawa 1996, 1987, 1986, 2002), Michela Malherbe „Religie ludzkości” (Kraków 1995, 1999), Hustona Smitha „Religie świata” (Warszawa 1995).

Nie sposób jest wymienić wszystkie, choćby tylko najważniejsze dzieła z każdej z pozostałych dziedzin teologii. Spośród blisko 1000 tytułów książek należących do tego działu, wiele odnosi się do bardzo szczegółowych zagadnień, co ma miejsce zwłaszcza w odniesieniu do teologii dogmatycznej. Dlatego też wspomnianych zostanie tylko kilka z nich o treści ogólnej. W teologii praktycznej przeważają opracowania typu podręcznikowego i poradnikowego, które są pomocą i praktycznymi wskazówkami w codziennej działalności duszpasterskiej. Najwięcej jest tutaj materiałów homiletycznych i katechetycznych, różnego rodzaju wybory kazań, przykłady homilii obrzędowych. Właśnie zbiorami kazań są jedne z najstarszych książek, posiadanych przez księży, a mianowicie ks. Karola Antoniewicza „Kazania ks. Antoniewicza t. IV Kazania przygodne” (Kraków 1893) i ks. J. Wilczki „Rocznik drugi kazań niedzielnych” z 1874 roku. Publikacją o charakterze podręcznikowym jest ks. Zbigniewa Adamka „Homiletyka” (Tarnów 1992). Katechetyka, to cały szereg różnorodnych katechizmów dla dzieci i młodzieży, przeznaczonych do różnych typów szkół oraz katechizmy dla dorosłych na przykład „Katechizm dla dorosłych” (Olsztyn 1985; Kraków 1999) czy „Katolicki katechizm dorosłych” (Poznań 1991, 1987), gdyż często prowadzone są w parafiach również katechezy dla dorosłych. Można tu też znaleźć „Dyrektorium ogólne o katechizacji” (Poznań 1998), zaś podstawowym dziełem jest „Katechizm Kościoła Katolickiego” (Poznań 1994) i „Kompedium Katechizmu Kościoła Katolickiego” (Kielce 2005). Podstawowym zbiorem kościelnych przepisów prawnych jest „Codex Iuris Canonici” (Roma 1983; Poznań 1983, 1984), wydany również pod polskim tytułem jako „Kodeks prawa kanonicznego” (Poznań 1994, 1984), będący w posiadaniu prawie każdego księdza, a także „Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego”

t. 1-6 (Lublin 1989). Należy tu jeszcze wspomnieć czterotomowe „Prawo kanoniczne” t. 1-4 (Olsztyn 1984), ks. Tadeusza Pawluka „Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II” (Olsztyn 1985-1990), jak również dwa podręcznikowe opracowania, ks. Jana Dudziaka „Wprowadzenie do nauki prawa kanonicznego” (Tarnów 1999) i ks. Edwarda Szafronowskiego „Podręcznik prawa kanonicznego” t. 1-4 (Warszawa 1985-1986). Do tego, znaleźć można szereg publikacji, dotyczących w szczególności kościelnego prawa małżeńskiego.

Nie wglębiając się dalej w bardzo szczegółowe zagadnienia teologii zwłaszcza dogmatycznej, wymienić należy jeszcze Güntera Kocha „Podręcznik teologii dogmatycznej” (Kraków 1999), ks. Andrzeja Zuberbiera „Wierzę...: dogmatyka w zarysie” (Katowice 1969), ks. Józefa Brudza „Mała dogmatyka” (Kraków 1973), najbardziej znane opracowania z teologii duchowości Charlesa A. Bernarda „Wprowadzenie do teologii duchowości” (Kraków 1996), Albina Marchetti „Zarys teologii życia duchowego” (Kraków 1996), Adolpha Tanquerey „Zarys teologii ascetycznej i mistycznej” t. 1-2 (Kraków 1949). Są dzieła dotyczące liturgiki, sakramentologii, teologii moralności, różnorakie publikacje hagiograficzne.

Nie można również zapominać o publikacjach, będących oficjalnymi dokumentami Kościoła. Przede wszystkim są to dokumenty soborowe, zwłaszcza Soboru Watykańskiego II, dokumenty synodalne, listy pasterskie biskupów, dokumenty papieskie, takie jak encykliki, adhortacje, listy, dekrety. Nie ma takiego księgozbioru kapłańskiego na Podhalu, w którym nie byłoby chociaż kilku pism autorstwa Ojca Świętego Jana Pawła II. Jest to zdecydowanie najpopularniejszy, najczęściej spotykany autor książek posiadanych przez księży. Oprócz tego pojawiają się dzieła wybitnych teologów, takich jak kardynał Joseph Ratzinger – obecny papież Benedykt XVI, Karl Rahner, Hans Urs von Balthasar, Henri de Lubac, Tarsycjusz Sinka, Kazimierz Romaniuk, Wacław Świerzawski, Tadeusz Brzegowy.

2. Literatura piękna polska i obca

Drugą, po teologicznych, najliczniej reprezentowaną grupę książek w księgozbiorach duchowieństwa stanowi literatura piękna.

Do wyjątków należą księża, którzy w swoich zbiorach nie posiadają żadnej książki z literatury pięknej. Najczęściej spotyka się od kilku do kilkudziesięciu, a nawet kilkuset dzieł tego typu w poszcze-

gólnych księgozbiorach. Są to zarówno dzieła beletrystyczne – głównie powieści obyczajowe i historyczne, jak i tomy poezji, a także w niewielkiej ilości dramaty. Zdarzają się te zbiory aforyzmów, wspomnienia, pamiętniki, dzienniki.

Orientacyjne ilości tytułów z poszczególnych gatunków literackich przedstawia poniższa tabelka.

Tab. 1.

Książki z literatury pięknej w księgozbiorach duchowieństwa według gatunków literackich.

Lp.	Gatunek literacki	Liczba tytułów
1.	Proza	185
2.	Poezja	77
3.	Dramat	18
4.	Aforyzmy, dzienniki, pamiętniki, wspomnienia	65

Źródło: Badania własne.

Na około 345 tytułów z literatury pięknej, blisko 54% czyli około 185 tytułów przypada na beletrystyczną twórczość prozatorską. Są to głównie powieści, opowiadania, nowele. Około 77 tytułów tomów poezji, stanowi mniej więcej 22% literatury pięknej. Bardzo nieliczne, bo tylko w ilości 18 tytułów są dramaty, co daje około 5% udziału w literaturze pięknej. Pozostałe gatunki, takie jak eseje, reportaże, wspomnienia, pamiętniki, dzienniki i aforyzmy obejmują około 65 tytułów, a więc prawie 19% literatury pięknej.

W grupie książek zaliczanych do literatury pięknej, najwięcej znajduje się dzieł, stanowiących klasykę literatury polskiej, choć nie brakuje też pisarzy obcych, zwłaszcza tych, których twórczość uznana jest za kanon światowej literatury. W niewielkiej liczbie można znaleźć literaturę współczesną polską i obcą, przy czym obcą spotyka się częściej niż polską. W zakresie twórczości prozatorskiej, do najliczniej reprezentowanych zaliczają się najbardziej popularne i uznane nazwiska polskich autorów takich jak: Henryk Sienkiewicz, Bolesław Prus, Józef Ignacy Kraszewski, Władysław Reymont, Stefan Żeromski, Zofia Kossak, Jan Dobraczyński.

Najczęściej powtarzającymi się są utwory Henryka Sienkiewicza. Należą do nich „Dzieła wszystkie” obecne w dwóch księgozbiorach, Trylogia w różnych wydaniach (np. Warszawa 1962, 1989, 2000), które stwierdzono w trzech księgozbiorach, „Krzyżacy” w liczbie trzech egzemplarzy, również wydane w różnych latach (Warszawa 1962, 1987, 2000), „Nowele i opowiadania” (Warszawa 1987). W co najmniej pięciu bibliotekach znajduje się „Quo vadis” pochodzące z różnych wydań (Warszawa 1977, 1986, 2000; Katowice 1989; Kraków-Lublin 1996). W jednym z księgozbiorów znalazły się też „Wiry”, wydane we Lwowie w 1936 roku. W kilku zbiorach obecne są utwory Bolesława Prusa przede wszystkim „Faraon” (Warszawa 2000 i starsze wydania), „Lalka”, „Nowele” (różne wydania) znajdujące się u trzech osób. Z twórczości Stefana Żeromskiego w kilku zbiorach duchowieństwa znajdują się „Ludzie bezdomni”, „Popioły”, „Opowiadania”, wydane w różnych latach. U jednego z księży są też Dzieła wszystkie (Warszawa 1956) tego autora. Władysław Reymont reprezentowany jest przede wszystkim przez swoje dwie największe powieści, jakimi są „Chłopi” (różne wydania) w wydaniu dwu i czterotomowym w bibliotekach czterech osób i „Ziemia obiecana” (Warszawa 2000) w dwóch bibliotekach. Chociaż kilku księży mówiło, że posiada książki Józefa Ignacego Kraszewskiego, to na podstawie posiadanych przez autorkę wykazów udało się stwierdzić jedynie obecność powieści „Stara baśń” (Kraków 1991).

W dużym stopniu gromadzone są utwory autorów zaliczanych do tak zwanego nurtu „pisarzy katolickich”, takich jak Zofia Kossak i Jan Dobraczyński. Powieści Zofii Kossak „Bez oręza: t.1-2, Krzyżowcy t.1-2, „Król trędowaty” wydane w różnych latach (Warszawa 1957, 1983, 1996) znajdują się w kilku zbiorach. Podobnie „Pożoga” (Warszawa 1996; Rzeszów 1990), która jest u dwóch księży i „Błogosławiona wino” (Warszawa 1958, 1972) obecna w pięciu bibliotekach. Tej samej autorki „Jan Sarkander” stwierdzony został w zbiorach trzech osób (różne wydania), a u jednej „Suknia Dejaniry” (Częstochowa 2002). Dużą popularnością wśród duchowieństwa cieszy się Jan Dobraczyński. W jednej z bibliotek znajdują się „Dzieła wszystkie” tego autora wydane w Warszawie w 1981 roku. Najczęściej spotykane są „Listy Nikodema” pochodzące z różnych wydań (Warszawa 1963, 1981, 1989, 1994), będące w zbiorach sześciu księży. Poza tym w czterech księgozbiorach powtarzają się „Na-

jeżdźcy” (Warszawa 1973, 1997; Katowice 1982), „Dośćgnięty” (Warszawa 1976), „A znak nie będzie mu dany” (Warszawa 1973), „Przyszedłem rozłączyć” (Warszawa 1978), „Najlepsza część” (Warszawa 1982), „Ziemia Ewangelii” (Warszawa 1983), „Cień Ojca” (Warszawa 1977, 1980, 1985), „Spotkania Jasnogórskie” (Warszawa 1982, 1984), „Święty miecz” (Warszawa 1981, 1996). Oprócz tego u jednego z księży znajduje się jeszcze dodatkowo „Największa miłość” (Warszawa 1950), „Kościół w Chocholowie” (Warszawa 1956), „Gwałtownicy” (Warszawa 1957). W kilku innych księgozbiorach są jeszcze następujące książki Dobraczyńskiego: „Wyczerpać morze” (Warszawa 1972), „Brama niebios” (Szczecin 1994), „Wybrańcy gwiazd” (Warszawa 1982), „...byśmy ten Pański dzwignęli świat” (Warszawa 1980). Trzeba tu wspomnieć również o twórczości prozatorskiej Romana Brandstaettera, którego powieść „Jezus z Nazaretu” t.1-4 (Warszawa 1979, 1982; Poznań 1993, 1996) można znaleźć w kilku bibliotekach.

Księża posiadają też w swoich zbiorach książki wielu innych pisarzy polskich. Ich różnorodność jest dosyć duża. Można tu wymienić zwłaszcza Marii Dąbrowskiej „Noce i dnie” wydane w pięciu tomach (Warszawa 1968), Jarosława Iwaszkiewicza „Podróże do Polski” (Warszawa 1977), Hanny Malewskiej „Przemija postać świata” (Warszawa 1986), Lucjana Rydla „Królowa Jadwiga” (Warszawa 1984), Tadeusza Dołęgi-Mostowicza „Znachor”, Gustawa Morcinka „Wyрубany chodnik” t. 1-2 (Katowice 1980), Marii Rodziewiczówny „Dewajtis” i „Pożary i zgłiszcz”, Kornela Makuszyńskiego „Bezgrzeszne lata”, Gąsiorowskiego „Rok 1809”, oraz u dwóch księży Teresy Weyssenhoff „Ojczyzna z wyboru” (Warszawa 1966, 1972). Są też powieści dotyczące czasów II wojny światowej np. Romana Bratnego „Kolumbowie rocznik 20” t. 1-3 (Warszawa 1970), Jerzego Andrzejewskiego „Popiół i diament” (Warszawa 1962, 1974, 1956), Aleksandra Kamińskiego „Kamienie na szaniec”, Kazimierza Moczańskiego „Rozmowy z katem” (Warszawa 1985).

Z polskich pisarzy współczesnych znalazły się między innymi: Ryszarda Kapuścińskiego „Cesarz” (Kraków 1994; Warszawa 1995, 1998), Stefana Kisielewskiego „Ludzie w Akwarium” (Kościan 1990), Waldemara Łysiaka „Szachista” i „Wyspy bezludne” (Kraków 1987), Krzysztofa Kąkolewskiego „Umarły cmentarz” (Warszawa 1996), a także Jerzego Krzysztonia „Kamienne niebo” (War-

szawa 1973). Z informacji uzyskanych od księży wynika, że chętnie sięgają po tak zwaną literaturę faktu. Jeden z księży mówił, że chętnie kupuje książki z gatunku fantasy, przede wszystkim Andrzeja Sapkowskiego. Dosyć często można też spotkać książki tematycznie związane z górami i kulturą podhalańską. Przykładem mogą tu być Jalu Kurka „Księga Tatr” (Kraków 1983), Kazimierza Tetmajera „Na Skalnym Podhalu” (Kraków 1957, 1987), Włodzimierza Wnuka „Gawędy Skalnego Podhala” (Kraków 1975; Warszawa 1960) i „Na góralską nutę” (Warszawa 1975, 1981), Adama Pacha „Drzewiej pod Giewontem” (Warszawa 1977) i „W siapawicach dziejowych” (Warszawa 1983), Alfonsa Filara „Śladami tatrzańskich kurierów” (Warszawa 1995), a także „Pisma wybrane” Juliusza Zborowskiego (Kraków 1972) oraz Wawrzyńca Żuławskiego „Sygnały ze skalnych ścian” (Warszawa 1985). W wielu księgozbiorach można znaleźć też Jana Parandowskiego „Mitologię” pochodzącą z różnych wydań, oraz podobną publikację autorstwa Zygmunta Kubiaka „Mitologia Greków i Rzymian” (Warszawa 1999).

Równie w literaturze pięknej można umieścić „Kronikę” Galla Anonima (Wrocław 1982), podobnie jak książkę Józefa Szczypki „Legends polskie” (Warszawa 1983), Stanisława Stabryły „Księga legend rzymskich” (Warszawa-Kraków 1998), a także zbiór baśni polskich p.t. „Klechy domowe” i antologię baśni słowackich „Baśnie z gór” (Warszawa 1988).

Należy te odnotować posiadane przez księży książki o charakterze pamiętników, listów, dzienników. Do takich należą Marii Kasprowiczowej „Dzienniki” (Warszawa 1968), również „Dzienniki” Zygmunta Szczęsnego Felińskiego (Warszawa 1985), Ignacego Jana Paderewskiego „Pamiętniki” (Kraków 1982, 1984), Artura Rubinsteina „Moje młode lata” t. 1-2 (Kraków 1986-1988), Tomasza Moore’a „Listy więzienne”, Marcelego Drohojowskiego „Dwór w cieniu zamku: Marceli Drohojowski dziedzic na Czorsztynie o sobie samym w roku 1901” (1988), Waltera Schellenberga „Wspomnienia” (Wrocław 1987), Antoniego Gołubiewa „Największa przygoda mojego życia” (Kraków 1981), oraz u dwóch księży Romana Brandstaettera „Przypadki mojego życia” (Poznań 1988, 1992). Pamiętnikami z czasu II wojny światowej są Wandy Półtawskiej „I boję się snów” (Warszawa 1968; Częstochowa 1996) i Elżbiety Ostrowskiej „W Alejach spacerują Tygrysy : sierpień-wrzesień 1944” (Szczecin 1984).

Dobór książek gromadzonych przez księży z literatury powszechnej opiera się na podobnych kryteriach, jak w przypadku autorów polskich. Zdecydowanie dominuje klasyka – dzieła pisarzy, których twórczość uznana jest za dziedzictwo światowego dorobku literackiego. Oczywiście są to tylko przykładowe nazwiska i tytuły, gdyż do wielu z nich nie udało się dotrzeć z tego względu, że choć księża mówili, iż mają takie książki, to bardzo często są one popakowane i przechowywane w pudłach, na strychach lub w domach rodzinnych. Tak więc, można jedynie w sposób sygnalizacyjny podać kilka z nich. Należą do nich Jonatana Swifta „Podróże Guliwera” (Warszawa 1957), Daniela Defoe „Przypadki Robinsona Crusoe” (Warszawa 1974), Juliusza Verne „20000 mil podmorskiej żeglugi” (Warszawa 2000), Antoniego Trollope’a „Rodzina Paliserów” (Warszawa 1983), Aleksandra Dumasa „Kawaler de Maison-Rouge” (Łódź 1977) i „Hrabia Monte Christo” (Warszawa 1995), Miguela de Cervantesa „Don Kichot” (Warszawa 1995), Ernesta Hemingwaya „Komu bije dzwon” (Warszawa 1973), Sigrid Undset „Krystyna córka Lavransa” (Warszawa 1966) i teje „Macierzyństwo” (Warszawa 1957), Fiodora Dostojewskiego „Skrzywdzeni i poniżeni” (Warszawa 1957), Lwa Tołstoja „Wojna i pokój” (Warszawa 1973), Wiktora Hugo „Dzieła” t. 1-4 (Warszawa 1993), Lewisa Wallace’a „Ben Hur” (Warszawa 1987, 1996). U jednego z księży znalazło się kilka utworów Karola Dickensa, a mianowicie: „Klub Pickwicka” t. 1-2 (Warszawa 1958), „Wielkie nadzieje” (Warszawa 1953), „Opowieść wigilijna” (Warszawa 1952), „Kolęda” (Warszawa 1988), „Życie Pana Jezusa” (Warszawa 1985). Z bardziej współczesnych pisarzy Należy wymienić powieści Michała Bułhakowa „Mistrz i Małgorzata” (Warszawa 1987, 1998; Wrocław 1990), Anny Segehrs „Siódmy krzyż” (Warszawa 1984), Josepha Rotha „Marsz Radetzky’ego” (Kraków 1995), oraz w posiadaniu dwóch księży Antoine’a de Saint-Exupery „Twierdza” (Warszawa 1990, 1998), i w co najmniej pięciu przypadkach tego samego autora „Mały książę” (Warszawa 1998 i wcześniejsze wydania). U jednego z księży znajdują się, reprezentujące najnowszą literaturę światową powieści Jonathana Carrolla „Kraina Chichów” (Poznań 1999) i „Zaślubiny patyków” (Poznań 1999) oraz Paula Coelho „Alchemik” (Warszawa 1995), „Piąta Góra” (Warszawa 1998), „Na brzegu rzeki Piedry usiadłam i płakałam” (Warszawa 1996), „Pielgrzym” (Warszawa

2003). Wszystkie te utwory są w tłumaczeniu na język polski, natomiast w jednym z księgozbiorów znalazły się „Rassказы” Antoniego Czechowa w języku rosyjskim (Kijów 1989). Należy jeszcze odnotować „Kwiatki świętego Franciszka” (Poznań 1993) i dwie antologie; jedna to wybór kronik średniowiecznych „By czas nie zaćmił i niepamięć” (Warszawa 1972, 1978), którą mają dwaj księża i „Dawna nowela włoska” (Warszawa 1978).

Liczną grupę wśród dzieł zaliczanych do literatury pięknej, stanowi w księgozbiorach duchownych poezja, przy czym jest to wyłącznie twórczość polskich poetów. Wyjątek stanowią tu dwaj autorzy obcy, których utwory są w posiadaniu księży, a mianowicie: Dante Alighieri i jego „Boska komedia” (Wrocław 1997) znajdująca się w dwóch zbiorach, oraz Homer, którego „Iliadę” (Kraków 1972) i „Odyseję” (Warszawa 1972, 2000) mają trzej księża. Najchętniej gromadzonymi są tomy poetyckie autorów należących do klasyki polskiej poezji, choć nie brakuje też poetów współczesnych, jakkolwiek występują oni sporadycznie. W największej ilości znajdują się utwory Adama Mickiewicza, Czesława Miłosza, Jana Kochanowskiego, Cypriana Kamila Norwida, Juliusza Słowackiego, oraz ze względu na religijny charakter – Romana Brandstaettera, ks. Jana Twardowskiego i Karola Wojtyły.

Z twórczości Adama Mickiewicza należy wymienić przede wszystkim epopeję „Pan Tadeusz” z różnych wydań np. (Warszawa 1984, 1988, 2000; Wrocław 1982), która to książka jest u co najmniej pięciu osób, oraz różne tomy poezji, np. „Wybór wierszy” t. 1-2 (Wrocław 1986) i „Wiersze” w różnych wydaniach, znajdujące się w siedmiu księgozbiorach. Oprócz tego jeden z księży posiada „Dzieła wszystkie” (wydane w Polsce po roku 1980). W kilku bibliotekach można też znaleźć pochodzące z różnych wydań „Grażynę” i „Konrada Wallenroda” (Warszawa 1973). Dużą różnorodność można zaobserwować w księgozbiorach duchownych w odniesieniu do twórczości Czesława Miłosza. Są tu między innymi „Księga Psalmów” (Paryż 1982) w ilości pięciu egzemplarzy, „Księgi pięciu megilot” (Paryż 1982, Lublin 1984), „Poezje” (Warszawa 1981), „Gdzie słońce wschodzi” (Kraków 1980), „Ewangelia wg Marka” (Paryż 1984), „Antologia osobista” (Kraków 1998), oraz „Człowiek wśród skorpionów” (Warszawa 1982) i „Zniewolony umysł” (Paryż 1989; Kraków 1999). Oprócz Adama Mickiewicza, z pozostałych

poetów romantycznych, w większej liczbie występują jeszcze tomy Cypriana Kamila Norwida. Są to: „Pisma wszystkie” t. 1-11 (Warszawa 1971-1976) i „Dzieła zebrane” (Warszawa 1966), jak również „Poezje” (Warszawa 1956), „Wiersze wybrane”, oraz w jednej z bibliotek „Myśli” i „Vade-mecum” obydwie wydane w Białymstoku w 1993 roku. W trzech księgozbiorach znalazły się też Juliusza Słowackiego „Poezje wybrane” (Warszawa 1972) i „Poezje” – dwa różne wydania. Na podstawie wykonanych spisów, można stwierdzić obecność tylko jednego egzemplarza „Poezji” Adama Asnyka (Kraków 1996), podobnie rzadko można spotkać poezje wcześniejszego okresu. Do wyjątków Należy Jan Kochanowski reprezentowany w pojedynczych egzemplarzach przez „Fraszki” (Warszawa 2000) i „Treny”, oraz „Dzieła polskie” (Warszawa 1972) i „Sobie śpiewam a Muzom” (Warszawa 1971), natomiast u jednej z osób znajdują się Satyry Ignacego Krasickiego (Poznań 1995).

Zdecydowanie więcej w księgozbiorach duchownych jest poezji końca XIX i całego XX wieku. Można tu wymienić Marii Konopnickiej „Poezje” (Kraków 1998 i inne wydania) u trzech księży, w jednej z bibliotek Leopolda Staffa „Poezje” (Lublin 1988), Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej „Poezje” (Warszawa 1974), Haliny Poświatowskiej „Poezje” (Kraków 1997), Adama Gajcego „Poezje” (Warszawa 1990), Edwarda Stachury „Poezje” (Warszawa 1980). U innych znajdują się między innymi w ilości dwóch egzemplarzy Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego „Poezje” (Warszawa 1973), Krzysztofa Kamila Baczyńskiego „Poezje” (Warszawa 1979), oraz odnotowane po jednym egzemplarzu Jana Lechonia „Poezje” (Warszawa 1973), Juliana Tuwima „Poezje” (Warszawa 1999), Kazimierzy Iłakowiczówny „Poezje” (Poznań 1998), Tadeusza Grochowiaka Poezje (Warszawa 1988), Jerzego Lieberta „Poezje wybrane” (Warszawa 1996), Wojciecha Bąka „Wiersze wybrane” (Warszawa 1974), Marka Skwarnickiego „Poza czasem” (Kraków 1982). Znalazły się te krótkie formy poetyckie w postaci tomiku Jana Sztudyngera „Piórka” (Kraków 1980). Obecnych jest także kilka tomików poetyckich, autorów pochodzących z Podhala lub tam mieszkających, albo też nawiązujących w swojej twórczości do tematyki góralskiej. Do takich należą Andrzeja Skupnia-Florka „O taty wy moje” (Białą Dunajec 1991) będące u trzech księży, a także Jabłońskiej-Erdmanowej „Stara ciupaga” (Kraków 1993) i Henryka Szulczyń-

skiego „Igły Taterce” (Kraków 1994), „Dolina limb” (Kraków 1995), Kosodrzew (Kraków 1996), „Zawaternik” (Kraków 1998), „Orły na turni” (Kraków 1999).

Osobną grupę poetów stanowią autorzy związani z nurtem poezji religijnej. Do takich można zaliczyć przede wszystkim ks. Jana Twardowskiego, ks. Janusza Pasierba, Karola Wojtyłę, których utwory znajdują się często w dużej liczbie i różnorodności w księgozbiorach duchownych. Niemal każdy z księży ma w swoich zbiorach jakieś tomiki ks. Jana Twardowskiego. Najczęściej powtarzającymi się są : „Wiersze” z różnych wydań (Poznań 1959; Białystok 1993, 1995, 1996), „Który stwarzasz jagody” (Kraków 1988, 1990), „Nie przyszedłem pana nawracać” (Warszawa 1989), „Poezje” – różne wydania (Warszawa 1999; Kraków 2002), „Przed kapłaństwem kłękam” (Leszno 1997), „Patyki i patyczki” (Warszawa 1989), „Niebieskie okulary” (Kraków 1980, 1996), „Krzyżyk na drogę” (Kraków 1993, 1999), „Nowy zeszyt w kratkę”, „Najnowszy zeszyt w kratkę” (Kraków 1997), „Litania polska” (Kraków 1994), „Miłość miłości szuka” t. 1-2 (Warszawa-Poznań 1999). Poza tymi spotkać można jeszcze „Jestem bo Jesteś” (Kraków 1999), „Kasztan dla milionera” (Szczecin 1993), „Wielkie i małe” (Poznań 1993), „Pewność niepewności”, „Wszędy pełno Ciebie” (Warszawa 1991), „Dzień po dniu”, „Trzeba iść dalej czyli spacer biedronki”, a także „Zapisane w brulionie” (Warszawa 1986, 1988, 1989) i „Trochę plotek o świętych” (Warszawa 1996). Drugim bardzo chętnie gromadzonym przez księży autorem jest Roman Brandstaetter. W kilku bibliotekach powtarzają się „Poezje” (Warszawa 1980), „Krąg biblijny” (Warszawa 1975, 1977, 1986, 1996), „Psałterz” (Warszawa 1971, 1983), „Księga modlitw” (Poznań 1985), „Pieśń o moim Chrystusie” (Warszawa 1964, 1976, 1988; Poznań 1988), natomiast „Pieśń nad Pieśniami” (Poznań 1986), „Cztery poematy biblijne” (Warszawa 1973), „Ewangelia wg św. Marka” (Warszawa 1980), są w pojedynczych egzemplarzach, podobnie jak „Dzieła wybrane”. Z innych poetów na uwagę zasługują ks. Janusza Pasierba „Wiersze religijne” (Poznań 1983) znajdujące się u trzech księży, ks. Tadeusza Binkowskiego „Tryptyk poezji” (Kraków 1995) oraz będący w dwóch księgozbiorach, tomik zmarłego tragicznie w Tatrach w 1998 roku neoprezbitera ks. Piotra Janczego „Wznoszę swe oczy ku góróm” (1998). Omawiając dzieła poetyckie w bibliotekach duchowieństwa nie można

pominać Karola Wojtyły – papieża Jana Pawła II, zajmującego się również twórczością poetycką, który także ma tutaj swoje miejsce. Są więc w kilku zbiorach książek „Poezje” (Warszawa 1984, 1987; Kraków 1998), „Poezje i dramaty” (Kraków 1980, 1981, 1986, 1988), „Tryptyk rzymski” (Kraków 2003), „Renesansowy psalterz” (Kraków 1999), „Poezje – dramaty – szkice” (Kraków 2004).

Do zbiorów poezji posiadanych przez księży warto dodać jeszcze kilka antologii. W posiadaniu kilku księży znajdują się „Suplikacje czasu wojny”. „Antologia polskiej poezji religijnej 1939-1945” (Warszawa 1983, 1986), „Każdej nocy, każdego dnia: antologia polskiej liryki religijnej” t. 1-3 (Warszawa 1988, 1989), „Intencje serca: antologia poezji religijnej” (Poznań 1984, 1985), „Z głębokości: antologia polskiej modlitwy poetyckiej” t. 1-2 (Warszawa 1974), „Modlimy się słowami poetów polskich” (Warszawa 1996), można te natrafić na inne antologie np. „Antologia polska: zbiór najpiękniejszych utworów poetyckich w XXVII rozdziałach zebrał i wydał ks. S. J.” (Cieszyn b.r.), „Poezja naszego wieku” (Warszawa 1989), „Łódzka Wiosna Poetów” (Warszawa 1977), „Antologia poezji dziecięcej” (Wrocław 1981, 1983), „Sto pięknych wierszy” (Tarnów 1992).

Bardzo skromnie w porównaniu z prozą i poezją prezentuje się obecność twórczości dramatopisarskiej w zbiorach książek posiadanych przez księży. W zasadzie można tu wymienić tylko kilka dzieł i trudno stwierdzić czy którykolwiek z księży w szczególny sposób jest zainteresowany tym rodzajem literatury. Na podstawie wykonanych spisów, udało się stwierdzić obecność następujących dzieł: Adama Mickiewicza „Dziady” (Warszawa 1974; Wrocław 1997), Stanisława Wyspiańskiego „Wesele” (Wrocław 1984; Kraków 1975), Aleksandra Fredry „Śluby panieńskie” i „Zemsta” – wszystkich tych utworów po dwa egzemplarze, „Komedie i inne utwory” (Warszawa 2000), oraz wspólnie wydane „Śluby panieńskie”. „Zemsta” (Warszawa 2000). Pozostałe dramaty to Karola Huberta Roztorowskiego „Wybór dramatów” (Wrocław, Kraków 1992), Romana Brandstaettera „Dramaty” (Warszawa 1986), Karola Wojtyły „Brat naszego Boga” (Kraków 1989) i tegoż, wymienione już wcześniej, dramaty współwydane z poezjami. U trzech księży znajdują się te „Staropolskie pastorałki dramatyczne” (Wrocław 1989). Dramaturgię obcą reprezentują natomiast Williama Szekspira „Dzieła wszystkie” (Warszawa 1980) i „Tragedie” oraz wydane w jednym

tomie Williama Shakespeare'a „Makbet. Otello” (Warszawa 2000). Poza tym jest jeszcze również w jednym tomie, Moliera „Świętoszek. Skąpiec. Mieszczanin szlachcicem” (Warszawa 2000).

Do literatury pięknej, można też zaliczyć szkice literackie oraz wszelkiego rodzaju zbiorki aforyzmów czy złotych myśli. Do szkiców literackich, znajdujących się w badanych księgozbiorach należą np. Romana Brandstaettera „Kroniki Asyżu” (Warszawa 1976), czy ks. Janusza Pasierba „Miasto na górze” (Kraków 1973), oraz tego „Światło i sól” (Pary 1982). Na koniec omawianej literatury pięknej należy jeszcze wymienić przykłady posiadanych przez księży zbiorów aforyzmów. Są to np. „Współczesna aforystyka polska” (Łódź 1986), „Myślę więc jestem – aforyzmy”, „Drogocenna skarbnica wytwornych maksym”, Antoniego Regulskiego „Śniadanie u Sokratesa” (Poznań 1992), Johanna Wolfganga Goethego „Aforyzmy” (Warszawa 1984).

Tak licznie reprezentowany dział literatury pięknej wynika z tego, że pełni ona różnorakie funkcje społeczne, wynikające z potrzeb ludzkich. Według Jacka Wojciechowskiego są to funkcje: filozoficzno-społeczna, estetyczna, wychowawcza, poznawcza, emocjonalna, werystyczna, rozrywkowa, substytutywna⁵.

3. Nauki humanistyczne

Do grupy nauk humanistycznych zaliczono publikacje z zakresu filozofii, etyki, psychologii, historii i teorii literatury, językoznawstwa, historii sztuki, historii muzyki. Dzieła historyczne, ze względu na ich dużą ilość, tworzą odrębny dział. Przy niektórych książkach dosyć trudno jest w sposób jednoznaczny określić ich przynależność do konkretnej dziedziny, ponieważ czasem dotyczą one problematyki mieszczącej się w kilku pokrewnych dziedzinach. Tak więc w pewnych przypadkach klasyfikacja będzie traktowana w sposób umowny. Ogólnie rzecz biorąc, w księgozbiorach duchowieństwa nauki humanistyczne jako całość, tworzą liczną grupę, chociaż zaznaczają się pewne różnice w poszczególnych dziedzinach. Najczęściej i w największej ilości można spotkać dzieła filozoficzne łącznie z etyką i moralnością, psychologiczne i z historii sztuki.

⁵ Wojciechowski, J. (1992). *Czytelnictwo*. Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego, 103-104 s.

3.1. Filozofia i etyka

Niemal każdy z księży posiada w swoich zbiorach jakąś publikację z historii filozofii. Z ogółu ponad 2000 tytułów spisanych książek, znajdujących się w bibliotekach duchowieństwa, na filozofię z etyką przypada około 65 tytułów, co stanowi 3% wszystkich książek. Najpopularniejszą jest fundamentalne dzieło Władysława Tatar-kiewicza „Historia filozofii” t. 1-3 pochodzące z różnych wydań np. (Warszawa 1968, 1978, 1981, 1983, 1988, 1995) znajdujące się u co najmniej siedmiu księży, natomiast tego samego autora „O szczęściu” (Warszawa 1985) odnotowano tylko jeden egzemplarz. Z innych należy wymienić dzieło Fredericka Coplestona „Historia filozofii” t. 1-9 (Warszawa 1989-2004), ks. Fryderyka Klimke „Historia filozofii” t. 1-2 (Kraków 1929-1930), oraz w czterech księgozbiorach w specyficzny sposób napisana i literacko potraktowana, ks. Józefa Tischnera „Historia filozofii po góralsku” (Kraków 1997, 2000). Poza tymi opracowaniami z historii filozofii, gromadzonymi przez księży, są jeszcze inne, dotyczące zagadnień filozoficznych lub etycznych. Są to między innymi Michała Hellera i Józefa Życińskiego „Wszechświat i filozofia” (Kraków 1986), tych samych autorów „Drogi myślących” (Kraków 1983), Michała Hellera „Filozofia przyrody” (Kraków 2005), Romana Darowskiego „Filozofia człowieka” (Kraków 2002), Ramona Lucasa „Bioetyka dla każdego” (Częstochowa 2005), Tadeusza Kotarbińskiego „Medytacje o życiu godziwym” (Warszawa 1985, 1976) i „Pisma etyczne” (Wrocław 1987), Vernona Bourke „Historia etyki” (Toruń 1994), Karola Wojtyły „Elementarz etyczny” (Lublin 1983; Wrocław 1982, 1995), ks. Józefa Tischnera „Nieszczęsny dar wolności” (Kraków 1993, 1998), „O człowieku. Wybór pism filozoficznych” (Wrocław 2003) i „Etyka solidarności” (Kraków 2000), ks. Władysława Gasidły „Z zagadnień etyki małżeńskiej i rodzinnej” (Kraków 1994), praca zbiorowa „Refleksje nad etyką lekarską” (Warszawa 1992), Marii Braun-Gałkowskiej „Rozmowy o życiu i miłości” (Warszawa 1989). Na uwagę zasługuje, będąca w posiadaniu jednego z księży, książka ks. Józefa Lubelskiego „Etyka katolicka” wydana nakładem autora w Tarnowie w 1929 roku. Do tego należy dodać jeszcze dzieło Jacka Woronieckiego „Katolicka etyka wychowawcza” t. 1-3 (Lublin 1986), oraz dwa dzieła ks. Tadeusza Ślipko „Zarys etyki ogólnej” (Kraków 1984) i „Zarys etyki szczegółowej” t. 1-2 (Kraków 1982),

pracę zbiorową „Etyka” (Warszawa 1980), jak również autorów Petera Kunzmanna, Franza Petera Burkarda, Franza Wiedmanna „Atlas filozofii” (Warszawa 1999). W dwóch księgozbiorach znajduje się też Blaise’a Pascala „Myśli” (Warszawa 1983, 2000), oraz Erasma z Rotterdamu „Trzy rozprawy” (Warszawa 2000), a także Pierre’a Teilharda de Chardin „O szczęściu, cierpieniu i miłości” (Warszawa 1981). Można uzupełnić wykaz o obecne również w kilku księgozbiorach Ericha Fromma „Mieć czy być” (Poznań 1995, 1999) i „O sztuce miłości” (Warszawa 1992, 1994, 1997), a ponadto jeden egzemplarz książki Gibrana Khalila „Mądrość serca” (Wrocław 1987). Książki z filozofii i etyki, które to dziedziny traktowane są jako nauki pomocnicze teologii, zajmują znaczące miejsce w niemal każdym księgozbiorze kapłańskim, często uzupełniając dział teologiczny.

3.2. Psychologia, pedagogika, wychowanie

Także z dziedziny psychologii, pedagogiki i wychowania księża posiadają różne publikacje. W siedmiu księgozbiorach znajduje się podręcznikowe opracowanie „Psychologia dla teologów” pod red. ks. Józefa Makselona (Kraków 1990). Oprócz tego, można spotkać pracę zbiorową „Psychologia kliniczna” (Warszawa 1978), Marii Przetacznikowej i Grażyny Makiełło-Jary „Psychologia rozwojowa” (Warszawa 1977), Josepha Murphy’ego „Potęga podświadomości” (Warszawa 2000), Mario Fedeli „Temperamenty, charaktery, osobowości” (Kraków 2003), Gerry Raucha „Rozwiązywanie konfliktów” (Kraków 1994), Michaela Lawsona „Wobec konfliktu” (Kraków 1993), Zdzisława Chlewińskiego „Dojrzałość” (Poznań 1991), H. Normana Vrighta „Sztuka porozumiewania się” (Warszawa 1997), Natalii Han-Iglewicz „Potrzeby psychiczne” dziecka (Warszawa 1963), Pierre’a Imberdisa „Młodzi a miłość” (Warszawa 1994). Problematyki wychowania, dotyczą, te posiadane przez księży, następujące przykładowe opracowania: Marii Ziemskiej „Postawy rodzicielskie” (Warszawa 1973), Monique Gueneau „Zawód rodzice” (Warszawa 1978), Rossa Campbella „Twój nastolatek potrzebuje ciebie” (Kraków 1991). Szczególnie interesujące są dwie przedwojenne książki Friedricha Wilhelma Foerster’a „Szkoła i charakter: przyczynek do pedagogiki posłuszeństwa i do reformy karności w szkole” wydana we Lwowie w 1919 roku, oraz „Wychowanie i samowychowanie” wydana również we Lwowie w 1934 roku. Poza

tymi można jeszcze wymienić ks. Olgierda Nassalskiego „Jak pracować nad charakterem” (Katowice 1991, 1993), Ivara Lovaasa „Nauczanie dzieci niepełnosprawnych umysłowo” (Warszawa 1993) i Hanny Olechnowicz „Wyzwalanie aktywności dzieci” (Warszawa 1994). Opracowania dotyczące psychologii, pedagogiki, traktujące o wychowaniu, to nieco ponad 1% całości książek, czyli około 26 tytułów, pomimo tego, że są bardzo przydatne w pracy duszpasterskiej, ponieważ kapłani żyją i pracują wśród ludzi i z ludźmi.

3.3. Historia i teoria literatury, krytyka literacka i językoznawstwo

Z historii literatury, teorii literatury, językoznawstwa, w badanych księgozbiorach znajdują się jedynie podstawowe opracowania. Niewielka, bo tylko około 21 tytułów licząca grupa tego rodzaju publikacji, to niecały 1% wszystkich książek. Przede wszystkim są tu Juliana Krzyżanowskiego „Historia literatury polskiej” (Warszawa 1986), Jana Tomkowskiego „Literatura polska” (Warszawa 1993), Czesława Miłosza „Historia literatury polskiej do 1939” (Kraków 1993), jak również występująca w trzech księgozbiorach ks. Kazimierza Bukowskiego „Biblia a literatura polska” (Poznań 1988; Warszawa 1984, 1990). Równie tutaj można umieścić książkę Zygmunta Kubiaka „Literatura Greków i Rzymian”, a także opracowanie krytycznoliterackie ks. Józefa Kudasiewicza „Biblia, historia, nauka” (Kraków 1978, 1986). W jednym z księgozbiorów znajduje się też Bohdana Urbankowskiego „Czerwona msza” (Warszawa 1995), a w innych publikacje dotyczące najnowszej literatury np. Simona Coxa „Złamany kod Leonarda da Vinci” (Warszawa 2005), czy Mirosława Salwowskiego „Paulo Coelho-duchowy mistrz czy fałszywy prorok?” (Radom 2004). Oprócz tego, można spotkać równego rodzaju słowniki językowe, ortograficzne, podręczniki gramatyczne np. „ABC polskiej gramatyki”, Jodłowskiego, Taszyckiego „Zasady pisowni”, czy wydaną we Lwowie w 1934 roku Juliusza Balickiego „Mówią wieki: podręcznik do nauki języka polskiego dla II klasy gimnazjalnej”. Większość księży ma również różnorakie gramatyki i podręczniki do nauki języków obcych, głównie języka angielskiego. Trzeba te wspomnieć o trzech pracach zbiorowych „Księga cytatów” i o tym samym charakterze „Skrzydlate słowa”, a także „Księga imion” (Warszawa 1975 i inne wydania).

Dwie pierwsze z nich są w dwóch księgozbiorach, a trzecia w jednym. Oczywiście nie Należy zapominać o słownikach językowych, dwujęzycznych i encyklopediach. Jednakże te typy opracowań zostały ujęte w odrębnej grupie.

3.4. Historia sztuki

Kolejną dziedziną w grupie nauk humanistycznych, z jakiej książki są posiadane przez duchowieństwo, jest historia sztuki, historia architektury, malarstwo. Są tutaj publikacje o charakterze przeglądowym, w ujęciu historycznym, jak i wszelkiego rodzaju albumy zawierające reprodukcje malarstwa, poświęcone poszczególnym artystom. W tym wypadku można zakładać, że gromadzenie takich wydawnictw, zwłaszcza jeśli znajduje się ich co najmniej kilka w jednej bibliotece, jest wyrazem prywatnych zainteresowań ich właścicieli właśnie tą dziedziną. Do najważniejszych opracowań zaliczają się tutaj, zgromadzone w jednym z księgozbiorów, między innymi dwie książki Wendy Becket „Historia malarstwa: Wędrowki po historii sztuki Zachodu” (Warszawa 1997) i „1000 arcydzieł” (Warszawa 2002), Umberto Eco „Sztuka i piękno w średniowieczu” (Kraków 1994), Jean’a Hani „Symbolika świątyni chrześcijańskiej” (Kraków 1998), Cateriny Limentani Viridis i Mari Pietrogiovanny „Arcydzieła malarstwa ołtarzowego” (Warszawa 2004), Olgi Popovej, Engeliny Smirnowej, Paoli Cortesi „Ikony” (Warszawa 2003), Roberty Vicchi „Rzymskie bazyliki” (Warszawa 2002), Denisa Thomasa „Świat Moneta” i tego samego autora „Świat van Gocha” (Warszawa 1996), jak również praca zbiorowa „Biblia w malarstwie” (Warszawa 1992), która znajduje się jeszcze u dwóch innych księży (Warszawa 1990, 1994, 1996). Z innych księgozbiorów pochodzą np. Karola Estreichera „Historia sztuki w zarysie” i w dwóch kompletach Michała Alpatowa „Historia sztuki” t. 1-4 (Warszawa 1982-1984), prace zbiorowe „Pięć wieków malarstwa polskiego” (b.m. 1952, 1953), „Matejko: obrazy olejne” (Warszawa 1993), „Galeria Drezdeńska” (Warszawa, Dresden 1989), autorstwa Mary Hollingsworth „Sztuka w dziejach człowieka” (Firenze-Wrocław 1992), Mariusza Karpowicza „Barok w Polsce” (Warszawa 1988), Manuela Jovera „Chrystus w sztuce” (Warszawa 1994), w dwóch egzemplarzach Michała Walickiego „Hans Memling”. „Sąd ostateczny” (Warszawa 1981, 1990), ponadto książka Jerzego Lileyko „Dawne zbiory

Zamku Królewskiego w Warszawie” (Warszawa 1983), André Chastel „Sztuka włoska” (Warszawa 1978), Michała Rożka „Królewska Katedra na Wawelu” (Warszawa 1981), czy też Wiktora Zina „Opowieść o polskich kapliczkach” (Kraków 2004). Chociaż nie wszyscy księża w sposób szczególny interesują się historią sztuki, to jednak książki o tej tematyce są chętnie przez nich gromadzone, zdarza się równie, że tego rodzaju wydawnictwa otrzymują w darze, z różnych okazji. W badanych księgozbiorach znalazły się około 63 tytuły dotyczące historii sztuki, a więc prawie 3% spośród ponad 2000 wszystkich tytułów.

3.5. Historia muzyki

Z nauk humanistycznych pozostaje jeszcze uwzględnić historię muzyki. Przynajmniej troje z księży, w sposób zdecydowany deklarowało swoje zainteresowania muzyką, zarówno klasyczną jak i innymi rodzajami, natomiast odzwierciedlenie tych zainteresowań w księgozbiorach, w sposób wyraźny można stwierdzić tylko w jednym z nich. Znajduje się tam, oprócz później podanych opracowań, spora liczba książek biograficznych dotyczących kompozytorów, które jednak w niniejszej pracy umieszczone są w dziale biografii. Tutaj warto wymienić tylko podstawowe wydawnictwa z tej dziedziny, posiadane przez księży. Do takich należą „Encyklopedia muzyki” (Warszawa 2001), Bogusława Schaeffera „Dzieje muzyki” (Warszawa 1985), Józefa Reissa „Mała historia muzyki” (Kraków 1979), a także Józefa Kańskiego „Przewodnik operowy” (Kraków 1973) u dwóch księży i Lucjana Kydryńskiego „Przewodnik operetkowy” (Kraków 1977). W sumie ilość książek z tego działu to około 14 tytułów, co daje w przybliżeniu 0,5% wszystkich książek.

Trzeba jednak zaznaczyć, że wielu księży ma bogate zbiory fonograficzne, kolekcje płyt kompaktowych, kaset magnetofonowych, analogowych płyt gramofonowych. Zdarzają się też nuty, jak w przypadku jednego ze zbiorów.

4. Nauki ścisłe, techniczne i stosowane

W kolejnej grupie książek, określonej jako nauki ścisłe, techniczne i stosowane znajdują się opracowania z zakresu matematyki, fizyki, chemii, astronomii, biologii, techniki, medycyny i innych pokrewnych dziedzin. Ponieważ jest ich zdecydowanie mniej niż innych i występują rzadziej, więc nie ma potrzeby tworzyć dla nich

specjalnych działów. W całości ich liczba wynosi około 74 tytuły, co jest wielkością w granicach 3% spośród ponad 2000 wszystkich tytułów książek znajdujących się w badanych zbiorach.

Książek matematycznych, fizycznych, chemicznych, astronomicznych, technicznych, znajduje się po kilka lub po jednej, w około siedmiu księgozbiorach czyli tylko u tych, którzy szczególnie interesują się zagadnieniami z takich dziedzin. Należą do nich I. N. Bronsztejna i K. A. Siemiendiajewa „Matematyka. Poradnik encyklopedyczny” (Warszawa 1990), Heleny Rasiowej „Wstęp do matematyki współczesnej”, Roberta Resnicka i Davida Hollidaya „Fizyka t. 1-2” (Warszawa 1983-1984), Rebrona „Zajmująca fizyka”, W. A. Ugarowa „Szczególna teoria względności” (Warszawa 1985), Eugeniusza Rybki „Astronomia ogólna” (Warszawa 1983), Martina Reesa „Przed początkiem: nasz Wszechświat i inne wszechświaty: (Warszawa 1999), Michio Kaku „Hiperprzestrzeń” (Warszawa 1999), prace zbiorowe „Matematyka w pigułce” (Warszawa 1998), „Fizyka dla przyrodników t. 1-3”, „Księga pierwiastków”, „Astronomia popularna” (Warszawa 1972).

Z nauk przyrodniczych i medycznych można wymienić przede wszystkim będący w dwóch księgozbiorach „Wielki atlas zwierząt” (Warszawa 1971, 1976), którego autorem jest V. J. Staněk, Daniela i Stanisława Tałałajów „Dziwy świata roślin” (Warszawa 1974), książkę Jamesa Shreeve’a „Zagadka Neandertalczyka” (Warszawa 1998), Stephena Jay Goulda „Niewczesny pogrzeb Darwina” (Warszawa 1999), Petera Göbela „Skarby przyrody” (Warszawa 1999), Włodzimierza Puchalskiego „Trofea obiektu” (Kraków 1981) i pracę zbiorową „ABC przyrody w pytaniach i odpowiedziach”. Medycynę reprezentują, pochodzące z biblioteki jednego z księży dzieła Antoniego Kępińskiego „Melancholia” (Warszawa 1985), „Schizofrenia” (Warszawa 1981), „Poznanie chorego” (Warszawa 1989), „Z psychopatologii życia seksualnego” (Warszawa 1988), Janiny Chlebińskiej „Anatomia i fizjologia” (Warszawa 1990), a także książki Włodzimierza Fijałkowskiego „Ku afirmacji życia” (Warszawa 1989, Wrocław 1993), „Niewykorzystany dar płci” (Kraków 1997), „Dar rodzenia” (Warszawa 1983, 1985, 1998), które można znaleźć jeszcze u kilku innych osób. Znalazły się tu również „Oxfordzki podręcznik chirurgii” wydany w 1993 roku i „Oxfordzki podręcznik medycyny klinicznej”.

5. Historia

Historia należy do jednej z tych dziedzin, z których książki są chętnie gromadzone. Dużo i o różnorodnym zakresie tematycznym można ich znaleźć w księgozbiorach duchowieństwa, jest ona najliczniejszą po teologii i literaturze pięknej. Opracowania historyczne w liczbie około 107 tytułów stanowią 5% książek, wśród ponad 2000 wszystkich tytułów. Są księża, którzy w sposób szczególny interesują się różnymi zagadnieniami historycznymi i w związku z tym starają się, w miarę możliwości na bieżąco uzupełniać swoje zbiory o takie publikacje.

Przede wszystkim gromadzone są jednak opracowania stanowiące kompendia wiedzy historycznej. Do takich można zaliczyć serię historii powszechnych wydanych przez PWN, na którą składają się: Józefa Wolskiego „Historia powszechna. Starożytność” (Warszawa 1971, 1979, 1992, 1996), Tadeusza Manteuffela „Historia powszechna. Średniowiecze” (Warszawa 1990, 1998), Zbigniewa Wójcika „Historia powszechna XVI-XVII wieku” (Warszawa 1991, 1995), Emanuela Roztworowskiego „Historia powszechna. Wiek XVIII” (Warszawa 1995), Mieczysława Żywczyńskiego „Historia powszechna” 1789-1870 (Warszawa 1979, 1996), Janusza Pajewskiego „Historia powszechna” 1871-1918 (Warszawa 1996). Wszystkie te tomy znalazły się w dwóch księgozbiorach, natomiast w kilku innych, tylko niektóre z nich. Również inne historyczne dzieła można odnaleźć w zbiorach księży. Na szczególną uwagę zasługują, znajdujące się w posiadaniu jednego z księży „Dzieje powszechne ilustrowane na podstawie najnowszych badań i dzieł historycznych t. 1-16”, które w latach 1894-1905 wydawał w Wiedniu Franciszek Bondy. Z kolei inny ksiądz ma reprint tego dzieła, ukazujący się od roku 1996. Z ogólnych opracowań można jeszcze dodać „Ilustrowaną historię świata t. 1-3” (Warszawa 1993), znajdującą się u dwóch z księży, dzieło Herberta George’a Wellsa „Historia świata” (Wrocław 1983). Z historii starożytnej i średniowiecznej najczęściej spotykanymi są praca zbiorowa „Cywilizacje starożytne” (Łódź 1990, 1996), Marii Jaczynowskiej „Historia starożytna” (Warszawa 1969, 1999), Józefa Flawiusza „Wojna Żydowska” (Poznań 1980, 1984), Tadeusza Zielińskiego „Świat antyczny t. 1-3” (Katowice 1989), Henriego Daniela-Ropsa „Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa” (Poznań 1965 ; Warszawa 1994), Adalberta G.

Hammana „Życie codzienne w Afryce Północnej w czasach św. Augustyna” (Warszawa 1989) – te dwie ostatnie znalazły się w dwóch bibliotekach, Edwarda George’a Lyttona „Ostatnie dni Pompejów” (Warszawa 1988) i reprint dzieła Heinricha Graetza „Historia Żydów t. 1-3” wydany w Krakowie w 1990 roku. Można tu te umieścić książkę C.W. Cerama „Bogowie groby i uczeni”, (Warszawa 1963, 1974), traktującą o odkryciach archeologicznych oraz o podobnej tematyce Jana Widackiego „Detektywi na tropach zagadek historii” (Katowice 1988). Bardzo niewiele jest książek dotyczących historii powszechnej nowożytnej. Oprócz wspomnianej już podręcznikowej serii PWN, są jeszcze tylko Pierre’a Chaunu’a „Czas reform” (Warszawa 1989), Jacques’a Lafaye „Konkwistadorzy” (Warszawa 1966), dwie publikacje Jerzego Roberta Nowaka „Kościół a rewolucja francuska” (Szczecinek 1999) i „Walka z Kościołem wczoraj i dziś” (Szczecinek 1999), Ludwika Hassa „Wolnomularstwo w Europie środkowo-wschodniej w XVIII i XIX wieku” (Wrocław 1982) i Czesława Nanke „Historia nowożytna” (Lwów 1925). Trochę więcej natomiast jest publikacji odnoszących się do czasu II wojny światowej. Jeden z księży o zainteresowaniach historycznych, posiada w swoich zbiorach oprócz innych książek historycznych, między innymi Jerzego Łojka „Agresja 17 września 1939” (Warszawa 1990), Władysława Andersa „Bez ostatniego rozdziału” (Bydgoszcz 1989), Edmunda Kosiarza „Bitwy na Pacyfiku” (Gdańsk 1973), Franciszka Bernasia i Julity Mikulskiej-Bernaś „Zamach na Hitlera” (Warszawa 1976), Józefa Czapskiego „Na nieludzkiej ziemi” (Paris 1989), a także cztery książki Bogusława Wołoszańskiego „Encyklopedia II wojny światowej” (Warszawa 1997-1999), „Tajna wojna Hitlera” (Warszawa 1997), „Sensacje XX wieku”, „Ten okrutny wiek” (Warszawa 1996). Ostatnia z tych książek znajduje się w jeszcze jednym księgozbiore. Są też oczywiście publikacje dotyczące historii Polski. Przykładami mogą być trzy egzemplarze dzieła Normana Daviesa „Boże igrzysko” t. 1-2 (Kraków 1991, 1998, 1999), tegoż „Orzeł biały i czerwona gwiazda” (Kraków 1997), dwa egzemplarze Władysława Czaplińskiego „Historia Polski”, Marii Boguckiej „Dawna Polska” (Warszawa 1985, 1987), Władysława Konopczyńskiego „Dzieje Polski nowożytnej” t. 1-2 (Warszawa 1976), Jana M. Małeckiego „Zarys dziejów Polski 1864-1939” (Kraków 1991), Ryszarda Szawłowskiego „Wojna polsko-sowiecka 1939”

t. 1-2 (Warszawa 1995, 1997), Władysława Pobóg-Malinowskiego „Historia Polski” t. 1-3 (Warszawa 1990), Jana Marii Jackowskiego „Bitwa o Polskę” (Warszawa 1992) i „Bitwa o prawdę” (Warszawa 1997). Interesującą pozycją są Cecylii Niewiadomskiej „Dzieje Polski w obrazach, legendach, podaniach” wydane przez Gebethnera i Wolfa oraz nie tak stara Janusza Wałka „Dzieje Polski w malarstwie i poezji” (Warszawa 1987).

Jeden z księży poinformował, że posiada również około trzydziestu publikacji dotyczących przede wszystkim historii, wydanych w Polsce w drugim obiegu, głównie w okresie stanu wojennego. U kilku księży znajdują się też książki Pawła Jasienicy, a zwłaszcza „Polska Piastów” (Warszawa 1975, 1986, 1992), „Polska Jagiellonów” (Warszawa 1975, 1986, 1992), „Rzeczpospolita Obojga Narodów” (Warszawa 1985, 1986, 1992). Poza tymi publikacjami należy jeszcze wymienić Bogdana Suchodolskiego „Dzieje kultury polskiej” (Warszawa 1997), Jerzego Kłoczowskiego „Szkice historyczne” (Warszawa 1986), Romana Kalety „Sensacje z dawnych lat” (Wrocław 1986), pracę zbiorową „Żydzi polscy dzieje i kultura” (Warszawa 1982) i pod red. Feliksa Kiryka „Czarny Dunajec i okolice”. „Zarys dziejów do roku 1945” (Kraków 1997) Poza tą ostatnią, z historii regionalnej dotyczącej Podhala można jeszcze znaleźć publikację „Zakopane czterysta lat dziejów t. 1-2” (Kraków 1991), pod redakcją Renaty Dutkovej.

6. Biografie

Biografie są grupą dosyć licznie reprezentowaną w badanych księgozbiorach. Ich liczba wynosi około 95 tytułów, co daje im prawie 4,5% udziału w całości zbiorów. Znajdują się tu zarówno opracowania biograficzne dotyczące postaci władców, przywódców politycznych i religijnych, mężów stanu, jak i biografie kompozytorów, malarzy, pisarzy, filozofów, ludzi nauki. Równie bardzo liczne są biografie świętych, ale te zostały omówione w dziale książek teologicznych w poddziale hagiografia.

Najwięcej, wśród wyżej wymienionych, jest publikacji, opisujących życie władców i polityków. Do takich można zaliczyć między innymi, pochodzące z jednego księgozbioru Aleksandra Krawczuka „Neron” (Warszawa 1965, 1984), Marii Boguckiej „Bona Sforza” (Warszawa 1989), Swetoniusza „Żywoty Cezarów” (Wrocław 1987),

Aleksandra Demandta „Prywatne życie cesarzy rzymskich” (Gdynia 1997), Johana Brouwera „Joanna Szalona” (Warszawa 1991), Roberto Gervaso „Borgiowie” (Warszawa 1989), która to książka znajduje się w dwóch księgozbiorach, A.F. Pollarda „Henryk VIII” (Warszawa 1979), Jerzego Besali „Stefan Batory” (Warszawa 1992), Johna E. Neale’a „Elbieta I” (Warszawa 1981), Stanisława Salmanowicza „Fryderyk II” (Wrocław 1981), Władysława A. Serczyka „Katarzyna II carowa Rosji” (Wrocław 1983), Alberta Manfreda „Rousseau, Mirabeau, Robespierre: trzy portrety z epoki Wielkiej Rewolucji Francuskiej” (Warszawa 1988), Ines Murat „Colbert” (Warszawa 1988), Andrzeja Zahorskiego Napoleon (Warszawa 1982), Jerzego Skowronka „Księżę Józef Poniatowski” (Wrocław 1984), Bruce’a W. Lincolna „Mikołaj I” (Warszawa 1988), Jamesa Thomasa Flexnera „Washington” (Warszawa 1990), Stephen’a B. Oates’a „Lincoln” (Warszawa 1991), Jadwigi Chudzikowskiej Generał Bem (Warszawa 1990), Antoniego F. Ossendowskiego „Lenin” (Warszawa 1990), Bogdana Jaxy-Ronikiera „Dzieryski czerwony kat” (Kraków 1990), Stephen’a Ambrose’a „Eisenhower: Żołnierz i prezydent” (Warszawa 1993). W tej samej bibliotece znajduje się też zbiór biografii kompozytorów, których przykładami mogą być: Stefana Jarocińskiego „Mozart” (Kraków 1983) i Annette Kolb „Mozart” (Warszawa 1990), George’a Richarda Marka „Beethoven: biografia geniusza” (Warszawa 1997), Peggy Woodford „Schubert” (Kraków 1997). Do pozostałych biografii zgromadzonych w bibliotekach duchowieństwa należą Walentyny Korpalskiej „Władysław Eugeniusz Sikorski” (Wrocław 1981, 1988), Anny Rosner „Królowie polscy i rodziny królewskie” (Warszawa 1988), Karola Szajnochy „Jadwiga i Jagiełło t. 1-2” (Warszawa 1969), Jana Widackiego „Knia Jarema” (Katowice 1985), Więckowskiej-Mitznerowej „Karol Chodkiewicz”, biografie literackie np. Zbigniewa Golińskiego „Ignacy Krasicki” (Warszawa 1979), Zdzisława Łapińskiego „Norwid” (Kraków 1971), Szczublewskiego „Żywot Sienkiewicza”, Joanny Siedleckiej „Czarny ptasior” (Gdańsk 1994), Michele Barbi „Dante” (Warszawa 1965), Henryka Zbierskiego „William Shakespeare” (Warszawa 1988), Carlosa Bakera „Ernest Hemingway” (Warszawa 1979), biografie uczonych, filozofów i przywódców religijnych np. White’a „Izaak Newton”, Michaela White’a i Johna Gribbina „Darwin: Życie uczzonego” (Warszawa 1998), Anny Sproule „Thomas Alva Edison”

(Warszawa 1991), Petera Browna „Augustyn z Hippony” (Warszawa 1993), Jamesa Restona juniora „Galileusz” (Warszawa 1998), Karla Jaspersa „Nietzsche” (Warszawa 1997), Richarda Friedenthala „Marcin Luter” (Warszawa 1991), Michaela Carrithersa Budda (Warszawa 1999).

Większość książek biograficznych przedstawionych w tym dziale zgromadzona jest w bibliotece jednego z księży, który łącząc zainteresowania historyczne z muzycznymi, stara się systematycznie kupować tego typu biografie. Warto dodać, że niemal wszystkie z nich należą do popularnej serii wydawniczej „Biografie Sławnych Ludzi”. Należy też wspomnieć o odnotowanej w trzech księgozbiorach książce Andrzeja Micewskiego „Kardynał Wyszyński prymas i mąż stanu t. 1-2” (Paris 1982) i Władysława Kluza „Dyktator: Romuald Traugutt” (Kraków 1982, 1987), a także publikację autorstwa Aleksandra Kamińskiego „Andrzej Małkowski” (Warszawa 1979) o założycielu harcerstwa polskiego. Również do opracowań biograficznych można zaliczyć obecną w zbiorach księży książkę Michaela Harta „100 postaci, które miały największy wpływ na dzieje ludzkości” (Warszawa 1994).

7. Encyklopedie i słowniki

Przy zakwalifikowaniu wydawnictw do tego działu, za podstawę zostały przyjęte cechy wydawniczo-formalne. Znajdują się tu więc wszystkie encyklopedie o treści ogólnej, jak również encyklopedie tematyczne z różnych dziedzin i zagadnień. To samo dotyczy słowników. Oprócz słowników językowych, dwu i wielojęzycznych są tutaj słowniki tematyczne.

Właśnie taka klasyfikacja pozwala w sposób bardziej wyrazisty pokazać tego typu wydawnictwa, tym bardziej, że od jakiegoś czasu właśnie publikacje o charakterze encyklopedycznym i słownikowym, są często spotykane na rynku wydawniczym i bardzo chętnie kupowane przez osoby chcące posiadać choćby minimum wiedzy w zakresie jakiejś dziedziny, niekoniecznie w sposób szczególny się nią interesując. Inne z kolei stanowią obszerne kompendia wiedzy, nie raz bardzo szczegółowo i dogłębnie opracowane, więc również z tego względu pożądane przez czytelników. Niewątpliwie, istotną zaletą dobrze opracowanego źródła informacji, jakim jest encyklopedia lub słownik, stanowi przede wszystkim i to, że pozwalają one na

szybkie dotarcie do konkretnej informacji, precyzyjnej definicji, co ma duże znaczenie w sytuacji, gdy jest ona pilnie potrzebna. Jak widać po ilości i różnorodności gromadzonych przez duchownych encyklopedii, słowników i leksykonów, także i oni doceniają ten rodzaj wydawnictw.

W dziale tym znalazły się około 123 tytuły takich publikacji, co jest wielkością w granicach 5,5% wszystkich książek.

Z encyklopedii powszechnych prawie każdy z księży posiada jakąś. Są to różne wydania np. „Encyklopedia powszechna t. 1-6”, odnotowana u dwóch osób, „Encyklopedia Powszechna t. 1-4” (z suplementem), „Encyklopedia powszechna PWN t. 1-13” (z suplementem), „Mała encyklopedia powszechna PWN” (Warszawa 1960, 1975, 1976) u trzech księży, „Encyklopedia Powszechna Gutenberga t. 1-22” (reprint z: Kraków 1928-1934). W posiadaniu czterech księży znajduje się „Encyklopedia katolicka t. 1-” (Warszawa 1996-). W jednym z księgozbiorów są te „Encyklopedia PWN. Religia t. 1-10” (Warszawa 2001-2003) oraz Encyklopedia religii świata. I. Historia (Warszawa 2002) i „Encyklopedia religii świata II. Zagadnienia problemowe” (Warszawa 2002). Encyklopedie tematyczne dotyczą rozmaitych dziedzin. Są więc między innymi „Literatura polska - przewodnik encyklopedyczny” (Warszawa 1985), „Encyklopedia Biblii” (Warszawa 1997), „Encyklopedia historii Polski t. 1-2” (Warszawa 1994-1995), „Encyklopedia Polski” (Kraków 1996), „Mała encyklopedia kultury antycznej” (Warszawa 1973, 1983), Zofii i Henryka Paryskich „Encyklopedia Tatrzańska” (Warszawa 1973), „Encyklopedia muzyki” (Warszawa 1995) i „Mała encyklopedia muzyki” (Warszawa 1981), „Matematyka – encyklopedia szkolna” (Warszawa 1990), „Encyklopedia fizyki współczesnej” (Warszawa 1983), „Encyklopedia przyroda i technika: zagadnienia wiedzy współczesnej” (Warszawa 1967), „Encyklopedia odkryć i wynalazków” (Warszawa 1979, 1991), „Encyklopedia zwierząt: od pierwotniaków do ssaków” (Warszawa 1996), „Encyklopedia dzikich zwierząt – Morza i oceany”, „Encyklopedia dzikich zwierząt – Sawanny afrykańskie” (Warszawa 1997), „Encyklopedia zdrowia t. 1-2” (Warszawa 1993, 1995), i „Rodzinna encyklopedia zdrowia t. 1-3” (Warszawa 2001), oraz „Encyklopedia dobrych manier”. Wśród słowników najczęściej spotyka się słowników językowych i słowników dwujęzycznych, choć są też i inne. Najczęściej powta-

rzającymi się są: „Słownik języka polskiego t. 1-3”, jednotomowy „Słownik języka polskiego”, „Mały słownik języka polskiego”, „Słownik poprawnej polszczyzny”, „Słownik wyrazów obcych”, „Słownik ortograficzny” (różne wydania). Zdarzają się też: „Słownik frazeologiczny t. 1-2”, „Słownik synonimów”, „Słownik wyrazów kłopotliwych”, „Słownik współczesnego języka polskiego t. 1-2” (różne wydania). Jest także Władysława Kopalińskiego „Słownik mitów i tradycji kultury” (Warszawa 1985) i „Słownik symboli” (Warszawa 1990, 1991), „Przysłowia polskie” (Szczecin 2003; Katowice 1997; Warszawa 2004; Wrocław 2005) oraz Dobroslawy Świerczyńskiej i Andrzeja Świerczyńskiego „Słownik przysłów” (Warszawa 1998). W księgozbiorach duchowieństwa można znaleźć cały szereg słowników dwujęzycznych. I tak można wymienić Jana Stanisławskiego „Wielki słownik angielsko-polski t. 1-2” (Warszawa 1982, 1993, 1995) i „Wielki słownik polsko-angielski t. 1-2” (Warszawa 1982, 1993, 1995), „Słownik niemiecko-polski i Słownik polsko-niemiecki”, „Wielki słownik niemiecko-polski” i „Wielki słownik polsko-niemiecki”, „Słownik angielsko-polski” i „Wielki słownik języka angielskiego”; „Wielki słownik grecko-polski”; „Słownik łaciński”, „Słownik łacińsko-polski” i „Wielki słownik łaciński”; „Słownik włosko-polski”, „Słownik francusko-polski”, „Słownik czesko-polski”, „Słownik niderlandzko-polski”, „Słownik bułgarsko-polski”, „Słownik rumuńsko-polski”, „Słownik serbsko-chorwacki”. Tutaj należy jeszcze dodać „Słownik kościelny łacińsko-polski”, oraz „Słownik lekarski łacińsko-polski” a także „Słownik tematyczny języka angielskiego” (różne wydania). U jednego z księży znajduje się też „Słownik migowy” (Warszawa 2004).

Poza tymi chętnie są także gromadzone leksykony i słowniki tematyczne. Biorąc pod uwagę fakt, że są to księgozbiory osób duchownych i mając na względzie rodzaj prowadzonej przez nich działalności, rzeczą zrozumiałą jest, że najczęściej z tych publikacji dotyczą dziedzin związanych z teologią i naukami pokrewnymi, ale również zdarzają się i z innych dziedzin. W niemal każdym z przebadanych księgozbiorów znajduje się „Słownik teologii biblijnej” wydany w różnych latach (Poznań 1973, 1982, 1985, 1990), Karla Rahnera „Mały słownik teologiczny” (Warszawa 1987, 1996), Mariana Kowalewskiego „Mały słownik teologiczny” (Poznań 1960), Manfreda Lurkera „Słownik obrazów i symboli biblijnych” (Poznań

1989). Znalazło się te po kilka egzemplarzy innych słowników i leksykonów o podobnej tematyce. Można tu wymienić choćby „Słownik biblijny” (Katowice 1990), Hansa Waldenfelsa „Leksykon religii” (Warszawa 1997), Mircea Eliadego i Ioan P. Couliano „Słownik religii” (Warszawa 1994), „Słownik teologiczny t. 1-2” (Katowice 1985, 1989, 1998), „Katolicyzm A-Z” (Poznań 1982, 1989, 1997; Łódź 1989), „Praktyczny słownik biblijny” (Warszawa 1994, 1995), Henryka Frosa i Franciszka Sowy „Księga imion świętych” (Kraków 1997-) i tych samych autorów „Twoje imię” (Kraków 1976, 1982, 1985, 1995, 2000), Kazimierza Bukowskiego „Słownik polskich świętych” (Kraków 1995), Wiesława A. Niewęglowskiego „Leksykon świętych” (Warszawa 1998), Martina Bociana „Leksykon postaci biblijnych” (Kraków 1995, 1998). Jeszcze innymi, spotykanymi u księży są „Słownik Starego Testamentu”, „Słownik-konkordacja osób Nowego Testamentu”, „Religie świata-przewodnik encyklopedyczny” (różne wydania), Huberta Stadlera „Leksykon papieży i soborów” (Warszawa 1992), Rudolfa Fischera-Wollperta „Leksykon papieży” (Kraków 1996, 1998), a także „Słownik nauki religii” (Poznań 1994). Oczywiście obecność słowników i leksykonów w bibliotekach duchowieństwa nie ogranicza się tylko do teologicznych. Przykładem takich właśnie, wykraczających poza dziedziny teologiczne mogą być: Pierre’a Grimala „Słownik mitologii greckiej i rzymskiej” (Wrocław 1990, 1987), Hansa Biedermanna „Słownik symboli” (Warszawa 1992, 2001), Hannsa Kurtha „Leksykon symboli marzeń sennych” (Warszawa 1995), Isabelle Bricard „Leksykon śmierci wielkich ludzi” (Warszawa 1998), „Leksykon psychiatrii” (Warszawa 1993), „Leksykon pomyłek” (Warszawa 1999), „Słownik geografii Europy” (Warszawa 1976), „Leksykon naukowo-techniczny” (Warszawa 1984), Andrzeja Mikołajczyka „Leksykon numizmatyczny” (Warszawa 1994).

8. Wydawnictwa albumowe i przewodniki

Na tę grupę publikacji składają się wydawnictwa o charakterze albumowym, głównie fotograficzne, o tematyce krajoznawczej, przyrodniczej, geograficznej, oraz wszelkiego rodzaju przewodniki turystyczne. Jest ich około 65 tytułów, a więc 3% z ogólnej liczby tytułów, książek posiadanych przez księży. Wśród takich właśnie, odnotowanych w zbiorach duchowieństwa, znajdują się między innymi

albumy z fotografiami autorstwa Adama Bujaka „Misteria” (Warszawa 1989), „Nekropolie królów i książąt polskich” (Warszawa 1988), „Ruś: Tysiąc lat chrześcijaństwa” (Warszawa 1992), „Miejsce Piotrowe” (Kalwaria Zebrzydowska 1987, 1988), „Jan Paweł II” (Kraków 1990), „Bliskie spotkania z Ojcem Świętym” (Kraków 1998), i we współautorstwie z Arturo Mari „Gazda świata” (Kraków 1998).

Poza tymi, z posiadanych przez księży albumów warto wspomnieć Marii i Andrzeja Szypowskich „Oliwa: muzyka wieków” (Warszawa 1987), Jana Władysława Rączki „Krakowski Kazimierz” (Kraków 1982), znanego fotografa górskiego Ryszarda Ziemaka „Morskie Oko” (Warszawa 1991; Zakopane 2000) i „Tatry” (Warszawa 1991), Jerzego Chojnackiego *The High Tatras* (Bielsko-Biała 1994), Cosimo Zapelli’ego „Góry Italii” (Warszawa 1997), oraz dzieło zbiorowe „Góry polskie w fotografii artystycznej” (Warszawa 1973). W jednym z księgozbiorów jest te album znanego i popularnego przyrodnika Włodzimierza Puchalskiego „Trofea obiektywu” (Kraków 1981).

Na koniec pozostaje jeszcze wspomnieć o przewodnikach, ponieważ większość z księży ma w swoich zbiorach tego typu wydawnictwa. Są one nabywane głównie w związku z odbywanymi pielgrzymkami, wycieczkami, czy te innymi wyjazdami służbowymi lub prywatnymi. Znajdują się tu przewodniki po Europie, miejscach kultu, będących celem pielgrzymek, jak również różnych miejscowościach turystycznych. Kilku księży jest przewodnikami góorskimi, więc u nich można znaleźć różnego rodzaju przewodniki przede wszystkim po Tatrach, Beskidach, ale i innych górach. Z przewodnikami łączą się również mapy i atlasy, których te nie brakuje w księgozbiorach duchownych. Są to mapy turystyczne i krajoznawcze, atlasy samochodowe i geograficzne. U niektórych z księży znajdują się one w bardzo dużej liczbie – czasem nawet po kilkadziesiąt map. Jak przedstawia się w liczbach, w podziale na poszczególne działy, obraz księgozbiorów duchowieństwa na Podhalu pokazuje poniższe zestawienie.

Tab. 2.

Książki z bibliotek duchowieństwa na Podhalu według poszczególnych dziedzin.

Lp.	Dziedzina	Liczba tytułów
1.	Teologia i literatura religijna	1313
2.	Literatura piękna	345
3.	Filozofia, etyka	65
4.	Psychologia, pedagogika	26
5.	Historia literatury, językoznawstwo	21
6.	Historia sztuki	63
7.	Historia muzyki	14
8.	Matematyka, fizyka, chemia, astronomia, technika, medycyna	74
9.	Historia	107
10.	Biografie	95
11.	Encyklopedie i słowniki	123
12.	Albumy	65

Źródło: Badania własne.

W sposób bardzo zdecydowany wyróżnia się teologia i literatura religijna, co nie może dziwić, zważywszy na fakt, że badane księgozbiory należą do kapłanów. Dział ten obejmuje około 1313 tytułów, co stanowi 61% wszystkich książek. Dzieła teologiczne są zasadniczą częścią każdego zbioru duchownych. Drugim działem pod względem liczebności jest literatura piękna, która obejmuje około 345 tytułów zarówno twórczości prozatorskiej, jak i poetyckiej i dramatycznej oraz innych gatunków literackich, takich jak reportaże, pamiętniki, aforyzmy. Literatura piękna to 16% całości wydawnictw posiadanych przez księży. Licznym działem są wydawnictwa encyklopedyczne i słownikowe, których jest około 123 tytuły, co daje 5% wszystkich publikacji. Oprócz słowników językowych i encyklopedii powszechnych, wiele ma charakter opracowań tematycznych. Tak duża stosunkowo liczba tego rodzaju wydawnictw świadczy o tym, że kapłani starają się posiadać wiadomości z róż-

nych dziedzin przynajmniej w podstawowym, encyklopedycznym zakresie. Drugim powodem licznej obecności encyklopedii, słowników i leksykonów w bibliotekach duchowieństwa jest często brak miejsca na gromadzenie i przechowywanie wielu książek o bardziej szczegółowej treści, co wielu księży potwierdzało w rozmowach. Dużą popularnością wśród kapłanów cieszy się historia licząca około 107 tytułów książek, co stanowi prawie 5% ogółu książek, a także biografie, w liczbie około 95 tytułów, to jest 4,5%. Znikoma jest ilość książek z historii literatury, gdzie jest około 21 tytułów, co nie przekracza 1% całości książek i z historii muzyki, z około 14 tytułami, stanowiącymi 0,5%. Podobnie rzecz ma się naukami ścisłymi, technicznymi i stosowanymi. W rozróżnieniu na poszczególne dziedziny, liczebność każdej z nich jest zbliżona do dwóch poprzednich działów, czyli po kilkanaście tytułów, natomiast razem liczą około 74 tytuły, a więc nieco ponad 3% całości. Trzy działy zawierają niemal identyczną liczbę tytułów: filozofia z etyką około 65, historia sztuki około 63 i wydawnictwa albumowe również około 65 tytułów. Dość duża ilość albumów wynika z tego, że właśnie tego typu wydawnictwa otrzymują księża w prezencie przy różnych okazjach. Pozostaje jeszcze dział książek psychologicznych i pedagogicznych, które w ilości około 26 tytułów stanowią 1% wszystkich tytułów książek posiadanych przez kapłanów.

Na podstawie przedstawionej analizy treściowej księgozbiorów duchowieństwa, można stwierdzić, że księża nie ograniczają się do gromadzenia książek wyłącznie teologicznych i religijnych, czy też ściśle metodycznych. W mniejszym lub większym stopniu zbiory wyraźnie określają zainteresowania ich właścicieli, rozwój lub następujące w ciągu lat zmiany upodobań czytelniczych. Bowiem w ciągu swojego życia człowiek ma bardzo różne potrzeby, a jedną z podstawowych, z którą łączy się między innymi potrzeba poznawcza, jest potrzeba rozwoju. *Żaden człowiek nie chciałby zostać całe życie na poziomie dziecka – mówił Arystoteles – choćby mógł wszystkich przyjemności dziecięcych używać w najszerszych rozmiarach*⁶. Książki są więc dla kapłanów nie tylko pomocą w pracy, służą nie tylko zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych ściśle z dziedzinami zawodowymi, głównie teologicznymi. Do książek

⁶ Garczyński, S. (1969). *Potrzeby psychiczne*. Warszawa: Nasza Księgarnia, 119 s.

sięgają księży, aby rozwinąć i pogłębić swoje dotychczasowe zainteresowania, albo odkryć nowe, nieznane sobie obszary wiedzy. Ale książki spełniają też funkcję rekreacyjną, przynosząc wytchnienie, odpoczynek, radość, dając siły do dalszej pracy. Wielu z księży stwierdza, że ma swoje ulubione książki, do których często i chętnie wraca.

Analiza zasięgów formalnych księgozbiorów.

W tej części została przeprowadzona analiza formalna przebadanych księgozbiorów. Dotyczy ona zasięgu językowego, chronologicznego, topograficznego i typograficznego. Przy omawianiu zasięgu językowego wskazane zostały obszary językowe autorów książek. Analizując zasięg chronologiczny starałam się ukazać z jakich lat pochodzi najwięcej i najmniej książek oraz jakie są najstarsze książki. Zasięg topograficzny ukazuje rozmieszczenie ośrodków wydawniczych i ilość pochodzących z nich książek, natomiast analiza zasięgu typograficznego wskazuje na oficyny wydawnicze i ilość książek przez nie opublikowanych.

1. Zasięg językowy

Na podstawie wykonanych przeze mnie spisów książek posiadanych przez księży w ich bibliotekach, można stwierdzić, że poza kilkunastoma, wszystkie z nich są w języku polskim. Oczywiście są to zarówno dzieła autorów polskich jak i obcych. Te ostatnie jednak występują niemal zawsze w tłumaczeniu na język polski. Nieliczne dzieła w językach obcych to przede wszystkim różne wydania Biblii, przewodniki turystyczne i książki z historii sztuki. I tak można wśród nich znaleźć Biblię w języku hebrajskim, łacińskim, greckim, włoskim, niemieckim, angielskim, czeskim, słowackim.

Przykładem może być „Biblia hebraica Stuttgartensia” – Biblia w języku hebrajskim wydana w Stuttgarcie w latach 1967-77, „Good News Bible” – Biblia w języku angielskim, „Die Bibel” – Biblia w języku niemieckim, również po niemiecku „Jerusalem Bibel”, „La Sainte Bible” – Biblia w języku francuskim, „Novum Testamentum – Graece et Latina” (Romae 1948) – grecko-łaciński Nowy Testament, „Sväte Pismo Nový Zákon” (Bratislava 1986) – Nowy Testament w języku słowackim.

Na przełomie XX i XXI wieku, kiedy niemal cała produkcja wydawnicza w Polsce dostępna jest w języku polskim, właśnie książki

wydane w języku ojczystym stanowią bez wyjątku 99-100% zasobu każdego z księgozbiorów duchowieństwa na Podhalu. Taki stan jest charakterystyczny dopiero od czasów powojennych, gdyż wcześniej, jeszcze w XIX i początkach XX wieku posiadano w bibliotekach prywatnych znacznie więcej publikacji obcojęzycznych, większa była też różnorodność językowa⁷. Odnosi się to przede wszystkim do księgozbiorów ziemiańskich, szlacheckich i inteligenckich.

Odwołując się do historii, zwłaszcza historii Kościoła, kiedy to do czasów Soboru Watykańskiego II, a więc do lat sześćdziesiątych XX wieku, językiem oficjalnym Kościoła, językiem liturgii był język łaciński, książki w języku łacińskim często można było spotkać w bibliotekach duchowieństwa, co obecnie należy do rzadkości.

Badając księgozbiory duchowieństwa na Podhalu, udało mi się ustalić 14 języków obcych, z jakich książki zostały przetłumaczone na język polski. Książki tłumaczone na język polski odnoszą się do około 280 autorów.

Tab. 3

Języki obce oraz ilość autorów, książek tłumaczonych na język polski, znajdujących się w księgozbiorach duchowieństwa na Podhalu.

Lp.	Język	Ilość autorów
1.	angielski	78
2.	czeski	1
3.	francuski	74
4.	grecki	8
5.	hiszpański	7
6.	łaciński	7
7.	niemiecki	52
8.	portugalski	1
9.	rosyjski	8
10.	serbochorwacki	1
11.	słowacki	1
12.	szwedzki	2
13.	węgierski	2
14.	włoski	36

Źródło: Badania własne.

⁷ Szocki, J. (2001). *Księgozbiory domowe w Galicji Wschodniej (1772-1918)*. Kraków: Wydaw. Nauk. AP, s. 137-138.

Ze wszystkich języków obcych zestawionych w tabeli, pod względem ilości autorów, zdecydowanie wyróżniającą się grupę stanowią cztery języki: angielski, francuski, niemiecki i włoski. Do najliczniej reprezentowanych języków obcych należy język angielski i francuski. Ponad 70 autorów jest zarówno angielsko (78), jak i francusko (74) języcznych. Kolejne dwa języki czyli niemiecki i włoski, to odpowiednio 52 i 36 autorów. W żadnym z pozostałych dziesięciu języków obcych, nie ma więcej niż 10 autorów. I tak po 8 autorów tłumaczonych jest z języka rosyjskiego i greckiego, po 7 z hiszpańskiego i łacińskiego, po 2 ze szwedzkiego i węgierskiego. Po 1 autorze reprezentuje język czeski, słowacki, serbochorwacki i portugalski.

2. Zasięg chronologiczny

W badanych księgozbiorach duchowieństwa na Podhalu, trudno jest napotkać książki wydane wcześniej, niż w XX wieku. Wynika to prawdopodobnie z tego, że dla księży gromadzenie książek nie jest celem samym w sobie, ze względu na materialną wartość książek, książka nie jest traktowana jedynie jako ładny przedmiot. Istotnym celem gromadzenia książek wśród duchowieństwa jest bowiem, przede wszystkim wykorzystywanie ich treści w pracy duszpasterskiej.

W toku moich badań natrafiłam na 25 tytułów wydanych przed 1939 rokiem, które zaliczyłam do najstarszych książek znajdujących się w zbiorach duchownych, natomiast w tej liczbie znalazły się 4 tytuły książek pochodzących z XIX wieku. Są to Karola Antoniewicza: „Kazania ks. Antoniewicza t. IV”. „Kazania przygodne” wydane w Krakowie w 1893 roku, Alfonsa Ligouri „Droga uświętobliwienia” wydana w 1898 roku w Warszawie przez Gebethnera i Wolfa, Ludwika z Granady „Przewodnik grzeszników” wydany w Krakowie przez Księży Misjonarzy w 1894 roku oraz ks. J. Wilczki „Rocznik drugi kazań niedzielnych” z 1874 roku. Ta ostatnia książka jest najstarszą jaką udało mi się ustalić spośród ponad 2000 tytułów. Wszystkie cztery dotyczą zagadnień teologicznych.

Wśród pozostałych, zaliczonych do najstarszych książek, wydanych do roku 1939, dwie są książkami historycznymi Juliusza Balickiego i Stanisława Maykowskiego „Mówią wieki cz. II” wydane przez Ossolineum we Lwowie w 1934 roku oraz „Historia nowożytna” autorstwa Cz. Nanke wydana również we Lwowie przez wydaw-

nictwo Książnica Atlas w 1925 roku; jedna należy do literatury pięknej – jest to powieść Henryka Sienkiewicza „Wiry” wydana w 1936 roku we Lwowie; cztery zaliczyć można do psychologii i wychowania, mianowicie „Szkoła i charakter” wydana we Lwowie przez Gebethnera i Wolfa w 1919 oraz „Wychowanie i samowychowanie”, która ukazała się również we Lwowie nakładem Igła w 1934 roku – obydwie autorstwa Friedricha Wilhelma Foerstera, J. Jasińskiego „Gry i zabawy terenowe” wydana w 1938 roku w Poznaniu i księdza A. Siudy „Miłość i rodzina” opublikowana przez Wydawnictwo Księży Salwatorianów w Mikołowie w 1938 roku. Również do tego działu dodać można książkę Mariana Pirożyńskiego „Co czytać” wydaną w Krakowie przez Wydawnictwo Księży Jezuitów w 1932 roku. W grupie książek przedwojennych znajduje się też jedna z filozofii – ks. Fryderyka Klimke „Historia filozofii t. 1-2” wydana w latach 1929-1930 w Krakowie nakładem Wydawnictwa Księży Jezuitów, a także jedna z etyki, ks. Józefa Lubelskiego „Etyka katolicka”, która ukazała się nakładem autora w Tarnowie w 1929 roku. Reszta czyli dwanaście książek z tego okresu dotyczy zagadnień teologicznych. Są to: „La Sainte Bible” (Paris, 1925), dwie publikacje z historii Kościoła – Władysława Chotkowskiego „Historja Kościoła Katolickiego” (Miejsce Piastowe, 1931) i ks. Józefa Umińskiego „Historia Kościoła t. 1-2” (Lwów, 1933-1934), a ponadto autorstwa Tihaméra Tótha „Wierzę w Boga” (Kraków, 1933), Roberta H. Bensona „Chrystus w życiu Kościoła” (Poznań 1921), trzy książki wydane w 1937 roku: Petera Kettera „Chrystus a kobiety” (Warszawa, 1937), ks. bpa Jana Stepy „Kuszenie nowoczesnego człowieka” (Poznań, 1937), Leona Pyżalskiego „Matka dzieci bożych” (Kraków, 1937). Trzy ostatnie publikacje, wśród książek wydanych przed 1939 rokiem, stanowią: Josepha Schryversa „Boski przyjaciel” (Kraków, 1924), wydana nakładem autora ks. dra Jana Kornobisa „Marja wspomozieniem w niedoli czasów obecnych” (Kielce 1933), jak również autorstwa E. i K. „Cudowna przemiana” z 1910 roku (Lwów, 1910).

Jak ilościowo kształtuje się struktura bibliotek duchowieństwa pod względem chronologicznym przedstawia poniższa tabelka. Wszystkie lata, z jakich książki znajdują się w księgozbiorach duchownych zostały podzielone na poszczególne dziesięciolecia, z wyjątkiem pierwszego okresu, obejmującego lata od daty ukazania

się najstarszej książki w 1874 roku, aż do końca XIX wieku czyli dwadzieścia sześć lat, podobnie jak okresu najnowszego liczącego sześć lat XXI wieku.

Tab. 4

Zasięg chronologiczny księgozbiorów duchowieństwa na Podhalu w podziale na dziesięciolecia.

Lp.	Lata wydania	Liczba tytułów
1.	1874-1900	4
2.	190-1910	1
3.	1911-1920	1
4.	1921-1930	6
5.	1931-1940	13
6.	1941-1950	8
7.	1951-1960	40
8.	1961-1970	132
9.	1971-1980	313
10.	1981-1990	914
11.	1991-2000	1122
12.	2001-2006	98

Źródło: Badania własne.

Najstarsza książka napotkana w księgozbiorach duchowieństwa pochodzi z 1874 roku. Do końca XIX wieku wydane są 4 książki. Tylko po 1 tytule znajduje się w dwóch następnych dziesięcioleciach 1901-1910 i 1911-1920. Kolejne dwa dziesięciolecia to stopniowy wzrost ilości wydanych książek, 6 tytułów w latach 1921-1930 i 13 tytułów w latach 1931-1940. Bardzo niewiele, bo 8 książek przypada na lata II wojny światowej i pierwsze pięć lat po wojnie. Następne okresy to zdecydowane i systematyczne powiększanie się ilości książek, które są obecne w księgozbiorach duchownych, wydanych w poszczególnych dziesięcioleciach. Liczba ta wzrosła z 40 tytułów wydanych w latach 1951-1960, do 132 pochodzących z lat 1961-1970. Największa różnica zaznacza się pomiędzy następnymi dwoma dziesięcioleciami, gdzie z 313 tytułów wydanych w latach

1971-1980, liczba ta wzrasta aż do 914 tytułów, wydanych w okresie, obejmującym lata 1981-1990. Zdecydowanie największa liczba książek w zbiorach kapłanów przypada na publikacje wydane w latach 1991-2000, są to 1122 tytuły, natomiast ostatnie sześć lat to 98 tytułów, wydanych w tym czasie.

Na tej podstawie można stwierdzić, że okres, z którego pochodzi najwięcej książek znajdujących się w zbiorach duchowieństwa, to II połowa XX wieku, a w każdym dziesięcioleciu liczba ta zwiększa się w sposób zdecydowany. Natomiast generalnie księża posiadają w swoich bibliotekach książki wydane w trzech kolejnych stuleciach – w wieku XIX, XX i XXI.

3. Zasięg topograficzny

Książki znajdujące się w prywatnych bibliotekach księży pochodzą z różnych ośrodków wydawniczych. W trakcie badań, na podstawie wykonanych spisów książek, ustaliłam 79 ośrodków, w których były wydane książki z badanych księgozbiorów. W tej liczbie 56 ośrodków to miejscowości znajdujące się w Polsce, a 23 miejsca wydania leżą poza granicami Polski.

Ogółem poza granicami Polski wydanych zostało 108 tytułów. Z tej liczby w Rzymie wydano 30 dzieł, w Paryżu – 29, Vatican reprezentuje 14 tytułów, Gorle – 5, Lwów – 4. Książki wydane we Lwowie pochodzą z okresu przed II wojną światową, kiedy Lwów należał do Polski, obecnie jest na terenie Ukrainy, dlatego został zaliczony do ośrodków zagranicznych. Kolejne miasta zagraniczne, gdzie publikowane były książki z badanych zbiorów to Londyn i Leningrad, gdzie wydano po 3 książki, po 2 wydano w Asyżu, Firenze, San Giovanni Rotondo i Zagrebiu, natomiast po 1 tytule pochodzi z miejscowości takich jak Altötting, Bratislava, Eden Hill, Innsbruck, Kijów, Milano, Perugia, Stockbridge, Stuttgart, Vicenza i Wiedeń, zaś jedna książka jako miejsce wydania podane ma Illinois.

Tab. 5.

Książki z bibliotek duchowieństwa na Podhalu, wydane za granicą.

Lp.	Miejsce wydania	Liczba tytułów
1.	Altötting	1
2.	Asyż	2

3.	Bratislava	1
4.	Eden Hill	1
5.	Firenze	2
6.	Gorle	5
7.	Illinois	1
8.	Insbruck	1
9.	Kijów	1
10.	Leningrad	3
11.	Londyn	3
12.	Lwów	4
13.	Milano	1
14.	Paris	29
15.	Perugia	1
16.	Rzym	30
17.	San Giovanni Rotondo	2
18.	Stockbridge	1
19.	Stuttgart	1
20.	Vatican	14
21.	Vicenza	1
22.	Wiedeń	1
23.	Zagreb	2

Źródło: Badania własne.

Dodatkowo, jeszcze 3 druki, jako miejsce wydania, podane ma dwie miejscowości, z których jedna jest w Polsce, a druga za granicą. Są to miejsca następujące: Jasna Góra-Rzym, Kraków-Asyż, Zagreb-Częstochowa i jedna książka z miejscem wydania Rzym-Londyn.

Wszystkie pozostałe książki, a więc około 2000 tytułów, zostało wydanych w Polsce. Stanowi to 95% książek, jakie posiadają księża w swoich zbiorach.

Tabela 6 ukazuje miejsca wydania, wraz z liczbą wydawnictw i ilością książek wydanych w danej miejscowości. W tabelce nie zostało ujętych dwadzieścia pięć miejscowości, w których wydano tylko po jednym tytule. Są to: Bydgoszcz, Bytom, Cieszyn, Czerwińskie, Gdynia, Gietrzwałd, Jarosław, Kalisz, Kęty, Komorów, Kościan, Łudźmierz, Łomianki, Łomża, Mikołów, Piekary Śląskie, Pułtusk, Racibórz, Rzeszów, Siedlce, Szymanów, Tychy, Zakroczym, Zielona Góra, Żywiec.

Tab. 6.

Książki z bibliotek duchowieństwa na Podhalu wydane w Polsce.

Lp.	Miejsce wydania	Liczba wydawców	Liczba tytułów
1.	Biały Dunajec	1	7
2.	Białystok	1	3
3.	Bielsko-Biała	1	2
4.	Częstochowa	10	35
5.	Gdańsk	7	12
6.	Gniezno	1	4
7.	Kalwaria Zebrzydowska	1	8
8.	Katowice	10	53
9.	Kielce	2	16
10.	Kraków	61	580
11.	Lublin	5	55
12.	Łódź	8	14
13.	Marki-Struga	1	5
14.	Miejsce Piastowe	1	3
15.	Niepokalanów	1	5
16.	Nowy Targ	2	2
17.	Olsztyn	4	13
18.	Opole	2	6
19.	Pelplin	2	3
20.	Płock	1	5
21.	Poznań	15	163
22.	Radom	2	3
23.	Sandomierz	1	4
24.	Szczecin	2	4
25.	Szczecinek	1	2
26.	Tarnów	2	18
27.	Toruń	3	3
28.	Warszawa	101	777
29.	Włocławek	1	2
30.	Wrocław	9	79
31.	Ząbki	2	7

Źródło: Badania własne.

Miejscem najliczniej reprezentowanym zarówno przez liczbę wydawców, jak i ilość wydanych książek, jest Warszawa. Tutaj ukazało się 777 tytułów, wydanych przez 101 wydawców. Drugim ośrodkiem

pod względem ilości wydanych książek jest Kraków, skąd pochodzi 580 tytułów, opublikowanych w 61 oficynach wydawniczych mających swoją siedzibę w tym mieście. Na trzecim miejscu znajduje się Poznań, gdzie przez 15 wydawców, wydanych zostało 165 tytułów. Następne miejsca przypadają na Wrocław (79 tytułów), Lublin (55 tytułów), Katowice (53 tytuły), Częstochowę (35 tytułów). Po kilkanaście tytułów ukazało się w takich miastach jak: Tarnów (18 tytułów), Kielce (16), Łódź (14), Olsztyn (13) i Gdańsk (12). Grupę niejednorodną stanowią ośrodki, w których wydano po kilka tytułów (2-8), ponieważ są wśród nich zarówno te, w których książki wydane były przez jedno wydawnictwo, jak i takie, gdzie tych wydawnictw było więcej niż jedno. Znalazło się tutaj dziewiętnaście miejscowości, przy czym w siedmiu z nich a mianowicie w Ząbkach (7 tytułów), Opolu (6), Szczecinie (4), Pelplinie (3), Radomiu (3), Toruniu (3) i Nowym Targu (2), książki wydane były przez więcej niż jednego wydawcę, natomiast jedno wydawnictwo wydało książki w następujących miejscowościach: Kalwaria Zebrzydowska (8 tytułów), Biały Dunajec (7), Marki-Struga (5), Niepokalanów (5), Płock (5), Gniezno (4), Sandomierz (4), Białystok (3), Miejsce Piastowe (3), Bielsko-Biała (2), Szczecinek (2), Włocławek (2). Właśnie w tej grupie zdarzało się, że liczba tytułów wydanych w jednym miejscu przez jedno wydawnictwo była większa, niż liczba książek wydanych w jednym miejscu przez więcej niż jedno wydawnictwo.

Jak można zauważyć, ośrodki, w których wydawane były książki znajdujące się w księgozbiorach duchowieństwa, są zróżnicowane zarówno pod względem rozmieszczenia, jak i wielkości. Są tutaj miejscowości będące bardzo dużymi ośrodkami wydawniczymi jak na przykład Warszawa, Kraków, Poznań, Wrocław, Katowice, a z zagranicznych Paryż, Rzym, Londyn, Wiedeń, a obok nich, oprócz miast średniej wielkości, również bardzo małe miejscowości, czasem nawet wioski takie jak Biały Dunajec, Czerwienne, Gietrzwałd, Ludźmierz.

4. Zasięg typograficzny

Podobnie jak w przypadku zasięgu topograficznego, również zasięg typograficzny charakteryzuje się dużą ilością i różnorodnością oficyn wydawniczych, w których ukazały się książki, znajdujące się w badanych księgozbiorach duchowieństwa na Podhalu. W trakcie

badan udało mi się ustalić 323 wydawców, przy czym nie jest to liczba kompletna. W wielu przypadkach zauważalna jest znaczna różnica pomiędzy wydawcami, zarówno pod względem liczby wydawanych książek w poszczególnych wydawnictwach, jak i pod względem profilu wydawniczego. Znajdują się tutaj duże wydawnictwa takie jak Ossolineum, Pax, Znak, PWN, Czytelnik, Wydawnictwo Literackie, Arkady, Świat Książki, Prószyński i S-ka, ale bardzo często są też niewielkie, regionalne oficyny wydawnicze. Prawie wszystkie z nich są wydawnictwami polskimi, chociaż księża posiadają także niewielkie ilości książek wydanych w oficynach zagranicznych. W niektórych zbiorach jest takich książek po kilka, w innych nie ma żadnych nie polskich wydawców.

W ogólnej liczbie 323 wydawców, znalazło się około 30 zagranicznych oficyn wydawniczych. Z pośród tych zagranicznych najwięcej, bo 15 jest włoskich. Należą do nich między innymi: Cita Nuova, Edizioni Aquila Bianca, Edizioni Sopranì, Lozzi, OMI Information, Plurigraf, Pontificae Universitatis Gregoriana, Pontificia Univ. Urbaniana, Pro Fratribus, mające swoje siedziby w Rzymie, dwa wydawnictwa watykańskie – Libreria Editrice Vaticana i Poliglottis, również dwa z siedzibą w Firenzie – Giunti i Sansoni Ed., a ponadto Casa Sollievo della Sofferenza z San Giovanni Rotondo, Edizioni Istituto S. Gaetano z Vicenzy, Ed. Ares z Milano oraz znajdujące się w Asisi wydawnictwo Santuario Porciuncola. Z pozostałych wydawnictw zagranicznych 5 jest francuskich: Edit. du Dialogue, France Loisirs, Instytut Literacki, Les Editions du Cerf i SEI – wszystkie mieszczące się w Paryżu, a 2 angielskie, Gryf i Veritas, które mają swoją siedzibę w Londynie.

Ilość tytułów książek, napotkanych w badanych zbiorach, wydanych przez wymienione i pozostałe wydawnictwa zagraniczne ukazuje poniższa tabelka. W rzeczywistości jest ich nieco więcej, ale nie wszystkie można było ustalić, choćby z tego względu, że na niektórych książkach nie było podanego wydawcy.

Tab.7.

Książki z bibliotek duchowieństwa na Podhalu, wydane przez zagraniczne oficyny wydawnicze.

Lp.	Wydawnictwo	Miejscowość	Liczba tytułów
1.	Aurora	Leninograd	2
2.	Casa Sollievo della Sofferenza	San Giovanni Rotondo	2
3.	Deutsche Bibelgesellschaft	Stuttgart	1
4.	Ed. Ares	Milano	1
5.	Edit. du Dialogue	Paris	23
6.	Edizioni Aquila Bianca	Roma	1
7.	Edizioni Istituto S. Gaetano	Vicenza	1
8.	Edizioni Soprani	Rzym	3
9.	Epideixis	Zagreb	1
10.	France Loisirs	Paris	1
11.	Franciszek Bondy	Wiedeń	1
12.	Giunti	Firenze	1
13.	Gryf	Londyn	1
14.	Instytut Literacki	Paryż	2
15.	Irsa	Insbruck	1
16.	Krscanska Sadasnjost	Zagreb	1
17.	Les Editions du Cerf	Paris	1
18.	Libreria Editrice Vaticana	Vatican	12
19.	Lozzi	Roma	1
20.	OMI Information	Rzym	1
21.	Plurigraf	Roma	2
22.	Pollyglottis	Vatican	2
23.	Pontificae Universitatis Gregoriana	Rzym	1
24.	Pontificia Univ. Urbaniana	Romae	1
25.	Pro Fratribus	Rzym	1
26.	Sansoni Ed.	Firenze	1
27.	Santuario Porciuncola	Asisi	1
28.	SEI	Paris	1
29.	Velar	Gorle	5
30.	Veritas	Londyn	1
31.	Wydawnictwo St. Grigian	Altötting	1

Źródło: Badania własne.

Wśród wydawców zagranicznych, największą ilość tytułów książek, które znajdują się w bibliotekach duchowieństwa, opublikowało paryskie wydawnictwo Edit. du Dialogue – ukazały się w nim 23 tytuły. Drugim pod tym względem jest watykańskie wydawnictwo Libreria Editrice Vaticana, które wydało 12 tytułów. Libreria Editrice Vaticana to wydawnictwo, w którym wydawane są głównie dokumenty papieskie, takie jak encykliki, adhortacje, listy, orędzia, a także dzieła teologiczne, przede wszystkim zaś literatura patrystyczna. Jeszcze siedem wydawnictw jest takich, z których pochodzi więcej niż jeden tytuł. Są to: Velar (5 tytułów), Edizioni Soprani (3), Aurora, Casa Solievo della Sofferenza, Instytut Literacki, Plurigraf i Pollyglottis (po 2), zaś od pozostałych wydawców jest po 1 tytule.

Ogółem, liczba książek wydanych przez zagranicznych wydawców wynosi blisko sto tytułów. Tak znikoma obecność książek wydanych przez zagraniczne oficyny i poza granicami Polski, jest zjawiskiem zupełnie naturalnym w obecnych czasach, kiedy większość najważniejszej światowej literatury pięknej, publikacji popularno-naukowych i dzieł naukowych dostępna jest w tłumaczeniach na język polski.

Wielkość produkcji wydawniczej, pochodzącej z krajowych oficyn wydawniczych, jest bardzo zróżnicowana. Waha się ona od ponad 100 tytułów wydanych w danym wydawnictwie, do 1 tytułu. Wydawnictwa, z których tylko jeden tytuł, spośród wydanych przez nie książek, można znaleźć w bibliotekach duchowieństwa, stanowią 50% ogółu wydawców polskich – ich liczba to około 150 wydawców. Drugą połowę stanowią wydawcy, których dwa lub więcej tytułów książek, posiadają księża w swoich zbiorach. Wykaz wszystkich wydawców, wraz z podaniem ich siedzib i ilości wydanych tytułów zawiera aneks nr 3, natomiast poniższa tabelka przedstawia tylko te z polskich oficyn wydawniczych, które mają największą liczbę wydanych tytułów książek, przy ustaleniu ilości 16 tytułów jako dolnej granicy.

Tab. 8.

Książki z bibliotek duchowieństwa na Podhalu wydane przez polskie oficyny wydawnicze.

Lp	Wydawnictwo	Miejscowość	Liczba tytułów
1.	Arkady	Warszawa	18
2.	ATK	Warszawa	45
3.	Barbara	Kraków	16
4.	Biblos	Tarnów	17
5.	Edycja Św. Pawła	Częstochowa	17
6.	Księgarnia Św. Jacka	Katowice	41
7.	Księgarnia Św. Wojciecha	Poznań	49
8.	KUL	Lublin	49
9.	Michalineum	Warszawa, Marki-Struga, Kraków, Miejsce Piastowe	25
10.	Ossolineum	Wrocław	20
11.	Pallottinum	Poznań, Warszawa, Żąbki	55
12.	Pax	Warszawa	150
13.	PIW	Warszawa	56
14.	Polskie Towarzystwo Teologiczne	Kraków	30
15.	Prószyński i S-ka	Warszawa	16
16.	PWN	Warszawa	47
17.	Świat Książki	Warszawa	24
18.	W drodze	Poznań	39
19.	WAM	Kraków	111
20.	WP	Warszawa	21
21.	Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna	Wrocław	38
22.	Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej	Warszawa	18
23.	Wydawnictwo Księży Marianów	Warszawa	18
24.	Wydawnictwo Literackie	Kraków	18
25.	Wydawnictwo M	Kraków	53
26.	Wydawnictwo oo. Karmelitów Bosych	Kraków	34
27.	Wydawnictwo Salezjańskie	Warszawa, Kraków, Łódź	38
28.	Wydawnictwo ss. Loretanek	Warszawa, Kraków	34
29.	Wydawnictwo Św. Stanisława BM	Kraków	25
30.	Znak	Kraków	117

Źródło: Badania własne.

Na podstawie przebadanych księgozbiorów, stwierdziłam, że trzema wydawnictwami, których nakładem ukazała się największa, bo wynosząca ponad sto liczba tytułów są: Pax (150), Znak (117) i WAM (111). Duża różnica w ilości wydanych tytułów zaznacza się pomiędzy tymi trzema, a trzema następnymi oficynami, w których ukazało się po około 50 tytułów książek. Są to PIW (56), Pallottinum (55) oraz Wydawnictwo M (53 tytuły). Kolejnych piętnastu wydawców opublikowało książki w ilości od 21 do 50 tytułów. Należą do nich KUL, Księgarnia Św. Wojciecha (po 49 tytułów), PWN (47), ATK (45), Księgarnia Św. Jacka (41), W drodze (39), Wydawnictwo Salezjańskie i Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna (po 38), Wydawnictwo oo. Karmelitów Bosych i Wydawnictwo ss. Loretanek (po 34), Polskie Towarzystwo Teologiczne (30), Michalineum i Wydawnictwo Św. Stanisława BM (po 25), Świat Książki (24), WP (21). W ośmiu z przedstawionych w powyższym zestawieniu wydawnictw, opublikowanych zostało od 16 do 20 tytułów. Ossolineum wydało 20 tytułów, Arkady, Wydawnictwo Archidiecezji Warszawskiej, Wydawnictwo Księży Marianów i Wydawnictwo Literackie po 18, Biblos i Edycja Św. Pawła po 17 oraz Barbara i Prószyński i S-ka po 16 tytułów.

Zdecydowaną przewagę wśród wydawców książek posiadanych przez księży mają te wydawnictwa, które określane są mianem „wydawnictw katolickich”. Stanowią one ponad 50% wszystkich wydawców. W ich gronie znajdują się duże oficyny o znacznej wielkości produkcji wydawniczej takie jak krakowskie wydawnictwa Znak, WAM, Wydawnictwo oo. Karmelitów Bosych, wydawnictwa mające swoje siedziby w Warszawie przede wszystkim Pax, Wydawnictwo Salezjańskie, a także poznańskie wydawnictwa W drodze i Pallottinum.

Wydawnictwa katolickie można podzielić pod względem przynależności na kilka grup: 1) wydawnictwa diecezjalne (np. Diecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Księgarnia Św. Wojciecha), 2) wydawnictwa zakonów i zgromadzeń zakonnych (np. W drodze, WAM, Apostolicum, Pallottinum), 3) wydawnictwa wyższych uczelni katolickich (np. KUL, ATK – obecnie UKSW, PAT), 4) wydawnictwa społeczne (np. Znak, Więź), 5) wydawnictwa związane z działalnością stowarzyszeń i organizacji katolickich (np. Pax, Edycja Św. Pawła, Towarzystwo Biblijne w Polsce), 6) wydawnictwa prywatne

(np. Wydawnictwo M, Vocatio, Norbertinum), 7) wydawnictwa przy redakcjach czasopism (np. Niedziela).

Niektóre z wydawnictw katolickich mają długą historię. Najstarszym jest WAM, założone w roku 1872. Specjalizuje się w wydawaniu dzieł naukowych teologicznych i filozoficznych. Publikuje słowniki i leksykony, katechizmy, modlitewniki, literaturę piękną oraz książki dla dzieci i młodzieży⁸. Jest to obecnie jedna z największych oficyn katolickich. Drugą oficyną powstałą jeszcze w XIX wieku jest Księgarnia Św. Wojciecha, istniejąca od 1895 roku. W początkowym okresie wydawała drobne publikacje o tematyce dewocyjnej i ascetycznej, obecnie są to głównie podręczniki i poradniki metodyczne do nauki religii, jak również encyklopedie, słowniki, dokumenty Kościoła, książki biograficzne i literatura piękna. Przedwojenne tradycje mają także, należące i dzisiaj do najprężniej działających: Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych, które działa od 1927 roku, publikując książki głównie z zakresu duchowości chrześcijańskiej, a zwłaszcza karmelitańskiej⁹, Księgarnia Św. Jacka, która powstała w 1925 roku i publikuje książki teologiczne, historyczne, słowniki, księgi liturgiczne, literaturę piękną, czy Wydawnictwo ss. Loretanek, istniejące od 1920 roku, które wydaje różnego rodzaju książki religijne.

Trzeba też wspomnieć o największych wydawnictwach, powstałych po II wojnie światowej. Są to Instytut Wydawniczy Pax, powstały w 1949 roku oraz Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, założony w 1959 roku, dwie najbardziej znane katolickie oficyny wydawnicze w Polsce. Wydawnictwo Pax ma szeroką ofertę wydawniczą, w której znajdują się dzieła teologiczne, filozoficzne, biblistyka, historia Kościoła, historia powszechna, ale także literatura piękna polska i obca. Podobnie bogatą i różnorodną ofertą może pochwalić się Znak. Oficyna wydaje dzieła z zakresu filozofii, teologii, życia duchowego, historii i dziejów kultury, myśli społecznej i politycznej, ekonomii. Ważne miejsce wśród publikowanych książek zajmuje też literatura piękna.

⁸ Frołow, J. (2001). *Raport o książce katolickiej*. Warszawa: Biblioteka Analiz, 133-134.

⁹ Frołow, J; Wolak, J. (2005). *Raport o książce katolickiej edycja 2005*. Warszawa: Biblioteka Analiz, s. 15-101

Oczywiście zawartość księgozbiorów duchowieństwa nie ogranicza się do książek wydanych wyłącznie przez oficyny katolickie. Są w nich publikacje wydane przez PWN, które specjalizuje się w wydawaniu dzieł naukowych, podręczników akademickich, encyklopedii, słowników, zwłaszcza słowników językowych. Są też książki pochodzące z cenionego przez wszystkich wydawnictwa, jakim jest Ossolineum, które publikuje zarówno dzieła naukowe, podręczniki akademickie, jak i opracowania popularnonaukowe, a którego wizytówką jest znana seria literacka „Biblioteka Narodowa”. To tylko największe i najbardziej znane oficyny z ponad 300 wydawców, których książki znajdują się w bibliotekach kapłanów.

Z przeprowadzonej analizy zasięgów formalnych wynika, że w badanych księgozbiorach duchowieństwa, oprócz obcojęzycznych wydań Biblii i kilku książek, głównie z dziedziny sztuki, 99-100% stanowią książki w języku polskim. Analiza zasięgu chronologicznego pozwoliła stwierdzić, że książki znajdujące się w księgozbiorach kapłanów wydane zostały w XIX, XX i XXI wieku, przy czym z XIX wieku pochodzą tylko 4 książki. Wszystkie XIX-wieczne książki są książkami teologicznymi, a najstarszą z nich jest ks. J. Wilczki „Rocznik drugi kazań niedzielnych” wydana w 1874 roku. Ogółem, książek wydanych przed rokiem 1939 jest 25, z czego połowa (12 tytułów) dotyczy teologii. Liczba książek wydanych po II wojnie światowej rosła systematycznie w każdym kolejnym dziesięcioleciu: od 8 tytułów w latach 1951-1960, przez 132 tytuły w latach 1961-1970, następnie 313 tytuły z lat 1971-1980, do 914 tytułów wydanych w latach 1981-1990. Ostatnie dziesięciolecie XX wieku, a więc lata 1991-2000 to okres, z którego pochodzi największa ilość książek, wynosząca 1122 tytuły, natomiast z lat 2001-2006 znalazło się 98 tytułów. Świadczyć to może o systematycznym wzroście nabywania książek przez księży, wraz ze wzrostem produkcji wydawniczej w Polsce i zwiększonym dostępem na rynku księgarskim publikacji religijnych, co miało miejsce szczególnie po roku 1989.

Książki z badanych bibliotek duchowieństwa wydane zostały w 79 ośrodkach wydawniczych, z czego 23 miejsca wydania znajdują się za granicą, natomiast 56 jest w Polsce. Ogółem za granicą ukazało się 108 tytułów. Dwa największe ośrodki wydawnicze w Polsce to Warszawa, gdzie wydano 777 tytułów i Kraków, skąd pochodzi 580 tytułów. Następne w kolejności są Poznań (165 tytułów), Wro-

claw (79), Lublin (55), Katowice (53) i Częstochowa (35 tytułów). Po kilkanaście tytułów wydanych zostało w 5 ośrodkach, w 19 miejscowościach ukazało się po kilka tytułów, a 25 miejscowości jest takich, gdzie wydano po 1 tytule.

Z ogólnej liczby 323 ustalonych w toku badań wydawców, 30 jest oficynami zagranicznymi. Największą liczbę wydawców zagranicznych stanowią oficyny włoskie w liczbie 15, jest też 5 francuskich i 2 angielskie. Wydawcy zagraniczni opublikowali łącznie około 100 tytułów. Wśród wydawców polskich zdecydowanie wyróżniają się wydawnictwa: Pax, które wydało 150 tytułów, Znak, w którym opublikowano 117 tytułów i WAM, skąd pochodzi 11 tytułów. Do wydawnictw, które wydały więcej niż 20 tytułów należą jeszcze PIW (56), Pallottinum (55) oraz Wydawnictwo M (53). Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że wydawnictwa katolickie stanowią 50% wszystkich wydawców książek, jakie znajdują się w badanych księgozbiorach duchowieństwa na Podhalu.

Zakończenie

Na uczestnictwo w kulturze składają się dwa zasadnicze rodzaje działania: z jednej strony tworzenie i formułowanie przekazów symbolicznych, z drugiej ich odbiór i interpretacja. Ważną rolę pełni tutaj książka, która w procesie komunikacyjnym, jest pośrednikiem między twórcą a odbiorcą. Funkcje książki mają charakter rzeczowy i semantyczny. *Podstawowa funkcja rzeczowa książki polega na utrwalaniu i przekazywaniu tekstów piśmienniczych za pomocą środków jej właściwych.* Funkcja semiotyczna przejawia się w tym, że *książka wyraża z jednej strony typ kultury materialnej, technicznej i artystycznej, właściwy epoce, w której powstała, z drugiej zaś oznacza społeczny status swego właściciela i użytkownika, jego zamiłowania literackie literackie lub naukowe, jego przynależność terytorialną, preferencje ideowe i polityczne*¹⁰. Dlatego też, odkąd istnieją książki, ludzie czytają je i gromadzą. Tworząc prywatne, domowe biblioteki, kierują się różnymi motywami, dlatego też księgozbiory te mają bardzo różny charakter. Bardzo często stanowią swego rodzaju wizerunek ich właściciela, zgodnie z twierdzeniem, że *o człowieku*

¹⁰ Głombiowski, K. (1980). *Książka w procesie komunikacji społecznej*. Wrocław [et al.]: Ossolineum, PAN, s. 13, 23-26.

*sporo mogą powiedzieć gromadzone przez niego książki*¹¹. Według Józefa Mandziuka, twórców i posiadaczy księgozbiorów można podzielić na trzy zasadnicze grupy, ze względu na ich stosunek do książki. Pierwsza to bibliofile, którzy czasem nabywają książki jedynie dla ozdoby swoich mieszkań. Drugą grupę stanowią osoby, którym książki służą ich pracy zawodowej. Są to głównie nauczyciele, kaznodzieje, twórcy kultury. Trzecia grupa, to ci, dla których książka jest „warsztatem pracy”, a więc ludzie pióra, uczeni, pisarze, poeci¹².

Tak jak różne są funkcje książki, gdyż może ona służyć na przykład celom poznawczym i kształceniowym - ma to miejsce w przypadku dzieł naukowych i popularnonaukowych, estetycznym, najczęściej w odniesieniu do wydawnictw albumowych, prezentujących reprodukcje dzieł sztuki, czy piękno krajobrazu, wreszcie relaksowym, zwłaszcza gdy chodzi o literaturę beletrystyczną, tak różne w swoim charakterze są księgozbiory ludzi gromadzących książki, w zależności od indywidualnych potrzeb lub zainteresowań.

Celem pracy było przedstawienie roli i znaczenia książki w życiu kapłanów pracujących w parafiach podhalańskich w latach 1998-2006, na podstawie posiadanych przez nich prywatnych księgozbiorów. Starłam się przede wszystkim ustalić na ile księgozbiory te są wyłącznie pomocą w pracy duszpasterskiej, a w jakim stopniu odzwierciedlają pozazawodowe zainteresowania ich właścicieli.

Badaniami objęłam 31 księgozbiorów i na podstawie wykonanych spisów ponad 6000 (około 2000 tytułów) książek, wywiadów i korespondencji z kapłanami, określiłam strukturę ilościową i jakościową badanych zbiorów, sposoby ich gromadzenia i wykorzystania. Następnie przeprowadziłam analizę tematyczną gdzie w podziale na poszczególne działy przedstawiłam tematykę gromadzonych przez księży książek. Na koniec zajęłam się analizą zasięgów formalnych: językowego, chronologicznego, topograficznego i typograficznego.

Kapłani, do których należały badane księgozbiory, byli zróżnicowani pod względem wieku, stażu kapłańskiego i pełnionych w parafii

¹¹ Rulka, K. (2003). Z księgozbioru sługi Bożego bpa Wojciecha Owczarka: fragment przechowywany w Bibliotece Seminarium Duchownego we Włocławku. *Ateneum Kapłańskie* T. 141, z. 1, s. 106-119.

¹² Mandziuk, J. (2004). Księgozbiór Melchiora Kardynała Diepenbrocha, księcia-biskupa wrocławskiego (1798-1853). *Saeculum Christianum* R. 11, Nr 1, s. 53-84.

funkcji. W gronie tym znalazło się 11 proboszczów, 15 wikariuszy i 5 księży pełniących inne funkcje. Pod względem wieku struktura przedstawiała się w sposób następujący: 9 księży było liczących mniej niż 40 lat, w przedziale wiekowym 41-50 lat było 7 księży, w wieku 51-60 lat było ich 5, w przedziale 61-70 lat znalazło się 9 księży i 1 miał ponad 70 lat. Na podstawie wykonanych spisów i informacji uzyskanych od księży na temat ich księgozbiorów ustaliłam w stopniu orientacyjnym wielkość każdego z badanych zbiorów. Wielkości dokładne nie były możliwe do ustalenia ze względu na to, iż zazwyczaj książki, które mają księża w parafii, stanowią tylko pewną część ich zbiorów. Pod względem liczebności wyróżniłam kilka grup, do których zaliczyłam poszczególne księgozbiory. Najwięcej bo 10, było dużych, liczących ponad 1000 woluminów księgozbiorów. Zbiorów znacznych, obejmujących 500-1000 woluminów było 8, również 8 stanowiły średnie o liczbie woluminów 200-500, natomiast takich, w których liczba woluminów nie przekraczała 200 woluminów było 5.

Badając księgozbiory duchowieństwa stwierdziłam, że ani wiek, ani zajmowane stanowisko, czy pełnione funkcje, nie mają istotnego wpływu na wielkość i charakter posiadanego księgozbioru. Najczęściej, co niejednokrotnie podkreślali księża w rozmowach, warunkiem określającym wielkość księgozbioru była niedostateczna ilość miejsca oraz częste zmiany miejsca zamieszkania. Dlatego też często praktykowane są selekcje zbiorów, oddawanie części książek na przykład do biblioteki parafialnej oraz przemyślane, wyselekcjonowane zakupy, z nastawieniem na jak największą praktyczność nabywanych książek. Takie sposoby stosowane są w około 50% badanych zbiorów. Głównym motywem, skłaniającym księży do gromadzenia książek są po pierwsze, potrzeby pogłębiania i zdobywania wiedzy związane z wykonywaną pracą, a po drugie, indywidualne zainteresowania każdego z kapłanów. Pewną rolę odgrywają również tradycje rodzinne, aczkolwiek nie są one kryterium decydującym. Tam, gdzie były rodzinne tradycje gromadzenia książek czyli w około 1/3 przypadków, są one nadal kontynuowane przez księży, natomiast księża, którzy nie mieli w rodzinie takich tradycji, również gromadzą i systematycznie uzupełniają swoje zbiory.

Podstawowym sposobem gromadzenia książek są zakupy, każdy z kapłanów badanych księgozbiorów przyznaje, że w 90%, z tego źródła pochodzą książki, które posiadają. Zakupy dokonywane

są w księgarniach, zwłaszcza księgarniach katolickich, bezpośrednio w wydawnictwach, za pośrednictwem klubów książki lub w postaci prenumeraty. Około 5% w księgozbiorach stanowią dary – książki otrzymywane przez księży z różnych okazji, takich jak imieniny, jubileusze, podziękowania. W kilku księgozbiorach znajdują się książki odziedziczone po członkach rodziny lub po zmarłych księżach, profesorach PAT.

Na podstawie analizy tematycznej księgozbiorów można zauważyć, że w odniesieniu do potrzeb zawodowych, gromadzone są książki z zakresu teologii, książki takie stanowią podstawowy człon księgozbioru kapłanów, obejmując ponad 50% każdego z nich. Wśród ponad 2000 tytułów spisanych książek, nauki teologiczne i literatura religijna liczą około 1313 tytułów, co daje 61% wszystkich tytułów. Drugie miejsce zajmuje literatura piękna, zarówno polska jak i powszechna. Tutaj było około 345 tytułów, czyli 16% całości. Następne, co do liczebności były wszelkiego rodzaju encyklopedie i słowniki w liczbie około 123 tytułów to znaczy 5% wszystkich tytułów oraz książki historyczne obejmujące około 107 tytułów, co również stanowi prawie 5% ogólnej liczby tytułów. Niewiele mniej, bo około 95 tytułów czyli 4,5% było w dziale biografii, natomiast po około 65 tytułów znalazło się w dziale filozofii i etyki, a także w dziale, gdzie zgrupowane zostały wydawnictwa albumowe. Nauki ścisłe, techniczne i medyczne są bardzo nielicznie reprezentowane, zebrane w jeden dział liczą około 74 tytułów, a więc nieco ponad 3% całości. Do liczących się działów należy historia sztuki, tutaj znalazło się około 63 tytułów, co jest 3% udziałem ogólnej liczby tytułów. Niewielką ilość książek można znaleźć w dziale psychologii i pedagogiki – 26 tytułów, historii literatury i językoznawstwa – 21 tytułów oraz historii muzyki – 14 tytułów.

Z tego można wnioskować, że największą popularnością wśród kapłanów, pomijając nauki teologiczne, cieszy się literatura piękna, historia, biografie, historia sztuki i filozofia z etyką. Ogólnie rzecz biorąc, należy stwierdzić, że księża nie ograniczają swoich zbiorów tylko do teologii, ale, w różnym stopniu gromadzą też książki odpowiadające ich zainteresowaniom.

Niewątpliwie, najpopularniejszym, najczęściej spotykanym autorem jest papież Jan Paweł II, którego 67 dzieł (z czego 15, gdy jeszcze nie był papieżem) można znaleźć w bibliotekach kapłańskich.

Bardzo często spotykane są też książki autorstwa ks. Edwarda Stańka, których jest 32, poezje ks. Jana Twardowskiego – 19, książki ks. Mieczysława Malińskiego – 23, czy ks. Andrzeja Zwolińskiego – 14. Z innych, świeckich autorów, którzy cieszą się wśród kapłanów dużą popularnością można wymienić Romana Brandstaettera, Jana Dobraczyńskiego, Henryka Sienkiewicza, Czesława Miłosza

Z przeprowadzonej analizy zasięgów formalnych wynika, że w badanych księgozbiorach, 99-100% stanowią książki polskojęzyczne. Książek w językach obcych jest kilkanaście, przy czym są to najczęściej różnojęzyczne wydania Biblii (w języku hebrajskim francuskim, niemieckim, słowackim, greckim), wydawnictwa albumowe i przewodniki turystyczne.

W odniesieniu do zasięgu chronologicznego, można stwierdzić, że w bibliotekach duchowieństwa na Podhalu, nie spotyka się książek wydanych wcześniej niż w XIX wieku. Z badań wynika, że tylko 4 książki pochodzą z XIX wieku, zaś najstarsza z nich została wydana w 1874 roku. Najwięcej jest książek wydanych w XX wieku, a największa intensywność występuje w latach 1991-2000. Z tego okresu datują się 1122 tytuły, natomiast książek wydanych w XXI wieku, a więc w latach 2001-2006 odnotowano w ilości 98 tytułów.

Książki posiadane przez księży pochodzą z różnych ośrodków wydawniczych. Ustaliłam ogólną liczbę 79 ośrodków wydawniczych, z czego 56 jest w Polsce, a 23 za granicą. Za granicą wydanych zostało 108 tytułów książek, natomiast w Polsce około 95% wszystkich książek. Miastami, gdzie wydano najwięcej książek są Warszawa (777 tytułów), Kraków (580), Poznań (165), Wrocław (79), Lublin (55), Katowice (53) oraz Częstochowa (35 tytułów). Jest też 25 miejscowości, w których wydano po 1 tytule, zaś z pozostałych ośrodków pochodzą książki w ilości od 2 do kilkunastu tytułów.

Zdecydowanie najwięcej książek opublikowanych jest w wydawnictwach katolickich. Największe z nich Pax, wydało 150 tytułów, Znak – 117, WAM – 111, Pallottinum – 55, a Wydawnictwo M – 53 tytuły. Oprócz tego książki pochodzą z innych niż katolickie oficyn wydawniczych, takich jak Ossolineum, które wydało 20 tytułów, PWN – 47 tytułów, PIW – 56 tytułów, żeby wymienić tylko te najbardziej znane i znaczące.

Po przeprowadzonej analizie księgozbiorów duchowieństwa na Podhalu, można pokusić się o wniosek, że jest to grupa o szero-

kich i zróżnicowanych zainteresowaniach, wykraczających poza zainteresowania związane z wykonywaną pracą, co daje się zauważyć w strukturze posiadanych zbiorów. Pomimo tego, że zainteresowania te mają charakter uzupełniający i uboczny w stosunku do teologii, to jednak są wyraźnie zauważalne i mają swoje odniesienie w rodzaju gromadzonych książek. Chociaż generalnie każdy księgozbiór kapłański można uznać za typ księgozbioru fachowego o zdecydowanym profilu teologicznym, to często nie ogranicza się on do wyłącznie tego typu dzieł.

Praca z różnych względów, choćby takich jak niemożność dotarcia do wszystkich książek będących w posiadaniu księży, nie może mieć charakteru wyczerpującego monograficznego opracowania, jest tylko próbą ukazania obrazu księgozbiorów duchowieństwa i sylwetek kapłanów w świetle ich księgozbiorów. Temat jest interesujący, bo chociaż, jak mówi Barbara Bieńkowska *pisanie o księgozbiorach prywatnych jest najwdzięczniejsze i najtrudniejsze zarazem*¹³, to na pewno warto zająć się nim w sposób dogłębny, gdyż *zbiory prywatne zawsze były sercem kultury książki*.

Załącznik 1.

Wykorzystane źródła:

1. Ankiety autorskie: Prywatne księgozbiory duchowieństwa na Podhalu, 130 wysłanych kwestionariuszy ankiet, 35 zwróconych.
2. Korespondencja z ks. kanonikiem Stanisławem Barcikiem z 1999 r.
3. Korespondencja z ks. Ryszardem Barglikiem-Makowskim z 1999 r.
4. Korespondencja z ks. Andrzejem Florczakiem z 1999 r.
5. Korespondencja z ks. kanonikiem Szczepanem Gackiem z 1999 r.
6. Korespondencja z ks. kanonikiem Władysławem Janczym z 1999 r.
7. Korespondencja z ks. Wojciechem Leśniakiem z 1999 r.
8. Korespondencja z ks. Andrzejem Michniakiem z 1999 r.
9. Korespondencja z ks. prałatem Józefem Ślęzykiem z 1999 r.
10. Korespondencja z ks. kanonikiem Wojciechem Wcisło z 1999 r.
11. Korespondencja z ks. Janem Wróblem z 1999 r.

¹³ Bieńkowska, B. (1976). *Staropolski świat książek*. Wrocław: Ossolineum, s. 214, 216.

12. Korespondencja z o. Tomaszem Bikiem z 1999 r.
13. Spis książek ks. Andrzeja Caputy, sporządzony w 2000 r., uzupełniony w 2006 r.
14. Spis książek ks. Stanisława Chlebka, sporządzony w 1999 r.
15. Spis książek ks. kanonika Edwarda Cygala, sporządzony w 1999 r.
16. Spis książek ks. Mieczysława Janosika, sporządzony w 1999 r.
17. Spis książek ks. prałata Franciszka Juchasa, sporządzony w 1999 r.
18. Spis książek ks. kanonika Jana Kapusty, sporządzony w 1999 r.
19. Spis książek ks. kanonika Michała Klisia, sporządzony w 1999 r.
20. Spis książek ks. Krzysztofa Kóska, sporządzony w 1999 r.
21. Spis książek ks. prałata Mieczysława Łukaszczyka, sporządzony w 2000 r.
22. Spis książek ks. Stanisława Molendysa, sporządzony w 2000 r.
23. Spis książek ks. kanonika Kazimierza Mynarskiego, sporządzony w 1999 r.
24. Spis książek ks. Dariusza Ostrowskiego, sporządzony w 2006 r.
25. Spis książek ks. Tomasza Pilarczyka, sporządzony w 1999 r.
26. Spis książek ks. kanonika Janusza Rzepy, sporządzony w 2006 r.
27. Spis książek ks. kanonika Zdzisława Stypuły, sporządzony w 1999 r.
28. Spis książek ks. prałata Stanisława Szyszki, sporządzony w 1999 r.
29. Spis książek ks. Macieja Ścibora, sporządzony w 1999 r.
30. Spis książek ks. kanonika Wojciecha Warzechy, sporządzony w 1999 r.
31. Wywiad z ks. Andrzejem Caputą w dniu 28.02.2000 r.
32. Wywiad z ks. Stanisławem Chlebkiem w dniu 12.11.1999 r.
33. Wywiad z ks. kanonikiem Edwardem Cygałem w dniu 13.07.1999 r.
34. Wywiad z ks. Mieczysławem Janosikiem w dniu 20.10.1999 r.
35. Wywiad z ks. prałatem Franciszkiem Juchasem w dniu 12.07.1999 r.
36. Wywiad z ks. kanonikiem Janem Kapustą w dniu 29.11.1999 r.
37. Wywiad z ks. kanonikiem Michałem Klisiem w dniu 13.07.1999 r.
38. Wywiad z ks. Krzysztofem Kóską w dniu 17.07.1999 r.
39. Wywiad z ks. Dawidem Leśniakiem w dniu 26.05.2006 r.
40. Wywiad z ks. Krzysztofem Litwą w dniu 19.05.2006 r.
41. Wywiad z ks. prałatem Mieczysławem Łukaszczykiem w dniu 22.03.2000 r.
42. Wywiad z ks. Stanisławem Molendysem w dniu 30.09.2000 r.
43. Wywiad z ks. kanonikiem Kazimierzem Mynarskim w dniu 16.07.1999 r.
44. Wywiad z ks. Dariuszem Ostrowskim w dniu 20.05.2006 r.
45. Wywiad z ks. Tomaszem Pilarczykiem w dniu 31.07.1999 r.
46. Wywiad z ks. kanonikiem Januszem Rzepą w dniu 29.05.2006 r.
47. Wywiad z ks. kanonikiem Zdzisławem Stypułą w dniu 7.12.1999 r.
48. Wywiad z ks. Jackiem Szydło w dniu 27.10.1999 r.
49. Wywiad z ks. prałatem Stanisławem Szyszką w dniu 30.07.1999 r.
50. Wywiad z ks. Maciejem Ściborem w dniu 23.07.1999 r.
51. Wywiad z ks. kanonikiem Wojciechem Warzechą w dniu 30.07.1999 r.